

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

UNIVERSITY OF WEST ATTICA

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΔΙ-ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ
ΣΥΝΗΓΟΡΙΑ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ»

Από την παιδική προστασία ως την ενηλικίωση: προκλήσεις και ελλείμματα στις κοινωνικές
πολιτικές στέγασης

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Χριστίνα Πούλου

Αθήνα, 2025

Τριμελής Επιτροπή

Νικόλαος Κουραχάνης, Επίκουρος Καθηγητής Πάντειο Πανεπιστήμιο (Επιβλέπων)

Χριστόφορος Σκαμνάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αγγελική Αθανασοπούλου, ΕΔΙΠ Πάντειο Πανεπιστήμιο

Copyright © Χριστίνα Πούλου, 2025

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Abstract.....	5
Εισαγωγή	6
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	9
Κεφάλαιο Πρώτο.....	9
1.1 Νεοφιλελευθερισμός και παιδική προστασία	9
1.2 Κοινωνική πολιτική και παιδική προστασία στην Ελλάδα.....	10
1.3 Δομές παιδικής προστασίας για ευάλωτα παιδιά στην Ελλάδα	15
1.4 Κοινωνική πολιτική και ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες στην Ελλάδα	19
1.5 Δομές παιδικής προστασίας ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων στην Ελλάδα.....	23
Κεφάλαιο Δεύτερο	25
2.1 Μετάβαση στην ενήλικη ζωή και στεγαστικός αποκλεισμός	25
2.2 Αποϊδρυματοποίηση και στέγαση ατόμων που προέρχονται από δομές παιδικής προστασίας	29
2.3 Μετάβαση στην ενήλικη ζωή και στεγαστικός αποκλεισμός ασυνόδευτων ανηλίκων.....	31
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	34
Κεφάλαιο Τρίτο	34
3.1 Μεθοδολογία Έρευνας	34
3.2 Χαρτογράφηση δομών παιδικής προστασίας της Αττικής για ευάλωτα παιδιά και ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες	36
3.3 Παρουσίαση Ερευνητικών Ευρημάτων.....	48
Συμπεράσματα	62
Προτάσεις	65
Βιβλιογραφία	70

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία και η έρευνα που την συμπληρώνει, μελετά το πεδίο της παιδικής προστασίας στην Ελλάδα και παρουσιάζει τα κενά του σε επίπεδο κοινωνικών πολιτικών. Θίγεται η εμφανής ανεπάρκεια του κράτους με την επικράτηση μη κρατικών δρώντων, ενώ εστιάζει στις στεγαστικές δομές κλειστού τύπου για ανηλίκους που στερούνται οικογενειακής φροντίδας και για ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες. Ακόμα, εξετάζει το πλαίσιο των κοινωνικών δράσεων που συνδέονται με τη διευκόλυνση της μετάβασης στην ενήλικη ζωή, τη στεγαστική επισφάλεια που βιώνουν οι νέοι με την αποχώρηση τους από τις δομές φιλοξενίας, αλλά και τις διαθέσιμες επιλογές στέγασης για εκείνους.

Για την μελέτη των υπό εξέταση ζητημάτων πραγματοποιήθηκε συνδυασμός έρευνας γραφείου και αξιοποίηση ποιοτικών μεθόδων κοινωνικής έρευνας με τη μορφή ημιδομημένων συνεντεύξεων. Σε αυτές συμμετείχαν επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται σε δομές δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου στον χώρο της παιδικής προστασίας, τόσο με ανηλίκους που στερούνται υποστήριξης από την οικογένεια όσο και ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων. Αναφορικά με την έρευνα γραφείου, αυτή επικεντρώθηκε στη διαδικτυακή χαρτογράφηση των μορφών κοινωνικής υποστήριξης που προσφέρουν οι δημόσιες και ιδιωτικές οργανώσεις στον χώρο της παιδικής προστασίας στην Αττική. Επίσης, τα αποτελέσματα της έρευνας πεδίου ανέδειξαν πως οι κοινωνικές πολιτικές για την παιδική προστασία στην Ελλάδα παρουσιάζουν ελλείμματα και ανεπάρκειες, με κύριο χαρακτηριστικό τους την απουσία συντονισμένων προληπτικών δράσεων και μορφών εναλλακτικής φροντίδας. Επιπλέον, αναδείχτηκε η σταδιακή αποκρατικοποίηση και η πολιτική εργαλειοποίηση των ιδιωτικών φορέων σε επίπεδο τόσο των εργαζομένων, όσο και των ανήλικων ωφελούμενων. Τέλος, αναφορικά με τη μετάβαση από τη νεότητα στην ενήλικη ζωή, αναδείχθηκαν οι προκλήσεις των νέων με σημαντικότερη την στεγαστική επισφάλεια, ενώ παράλληλα παρουσιάστηκαν οι διαθέσιμες στεγαστικές επιλογές για εκείνους.

Λέξεις κλειδιά: παιδική προστασία, μονάδες παιδικής προστασίας, ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες, στεγαστικός αποκλεισμός

From child protection system to adulthood: challenges and deficiencies in social policy

Christina Poulou

Abstract

This thesis and the accompanying research examine the field of child protection in Greece, highlighting its deficiencies in social policies. It addresses the gradual withdrawal of the state and the increasing predominance of the private sector in this area. The study particularly focuses on closed-type residential facilities for minors deprived of family care and unaccompanied minor refugees. Furthermore, it explores the transition to adulthood, the housing instability faced by young individuals after leaving the child care system and the available housing options for this population.

To study these issues, a combination of desk research and qualitative methods, specifically semi-structured interviews, was used. The interviews involved professionals working in both public and private sector child protection services, particularly those working with minors without family support and unaccompanied refugee minors. The desk research focused on mapping the types of social support provided by public and private organizations in the child protection sector within the region of Attica. The results of the study revealed significant gaps and shortcomings in Greece's child protection policies, with a key issue being the absence of coordinated preventive measures and alternative care models. Additionally, the research highlighted the gradual privatization of services and the political instrumentalization of private organizations, which has had a negative impact on both employees and minor beneficiaries. Lastly, regarding the transition from youth to adulthood, the study identified the challenges faced by young individuals, with housing instability emerging as the most pressing issue. At the same time, the available housing options for this group were also presented.

Keywords: child protection, child protection facilities, unaccompanied minor refugees, housing exclusion.

Εισαγωγή

Η παιδική προστασία αποτελεί ένα διαχρονικό ζήτημα, δεδομένης της ανάγκης για συντονισμένες κινήσεις που αποσκοπούν στο βέλτιστο συμφέρον των ανηλίκων και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους. Η παρούσα εργασία προσπαθεί να αναδείξει προβλήματα σχετιζόμενα με το μοντέλο που ακολουθείται στην παιδική προστασία στη χώρα μας, στρεβλώσεις στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, ανομοιογένεια πρακτικών μεταξύ των δομών παιδικής προστασίας, ελλείμματα σε ανθρώπινο δυναμικό, υποδομές και συντονισμό αλλά και τις υφιστάμενες εκπτώσεις σε ό,τι αφορά στη προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών εν γένει. Ακόμα, θίγεται το στάδιο της ενηλικίωσης, το οποίο συνοδεύεται από ποικίλες προκλήσεις συναισθηματικού και πρακτικού τύπου, με την στεγαστική επισφάλεια και τον αποκλεισμό να κατέχουν νευραλγική θέση στην εξίσωση.

Κεντρικός άξονας είναι οι ανήλικοι που έχουν απομακρυνθεί από τα οικογενειακά τους περιβάλλοντα και οι ανήλικοι πρόσφυγες που βρίσκονται στη χώρα μας χωρίς γονεϊκή φροντίδα. Η παρούσα διπλωματική εργασία, προσπαθεί να επιβεβαιώσει τους βιβλιογραφικούς ισχυρισμούς με το συνδυασμό έρευνας γραφείου και έρευνας πεδίου με ημι – δομημένες συνεντεύξεις με επαγγελματίες στο χώρο της παιδικής προστασίας. Κύριος ρόλος για την επιλογή των συγκεκριμένων ομάδων ανηλίκων, αποτέλεσε το προσωπικό ενδιαφέρον της γράφουσας και η επαγγελματική της εμπειρία.

Στην Ευρώπη λόγος γίνεται για αναπροσανατολισμό στην παιδική προστασία ακόμα και από τις δεκαετίες του 1970 και του 1980 , με τον αριθμό των ιδρυμάτων κλειστού τύπου να έχει σχεδόν μηδενιστεί, με τις μορφές εναλλακτικής φροντίδας και με μοντέλα ημι – αυτόνομης διαβίωσης για τον εφηβικό πληθυσμό να κατέχουν κυρίαρχη θέση και κυρίως με την πλαισίωση, στήριξη και εποπτεία της βιολογικής οικογένειας, ώστε να επανενωθεί με το παιδί. Ωστόσο, η ελληνική πραγματικότητα είναι άρδην διαφορετική, με την επικράτηση ενός ιδρυματικού μοντέλου διαβίωσης μέχρι και σήμερα, το οποίο έχει χαρακτηριστεί παρωχημένο. Επιπλέον, με τη συρρίκνωση του κράτους ευημερίας και την ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα, οι παρεχόμενες υπηρεσίες παιδικής προστασίας έχουν επηρεαστεί, ενώ οι εναλλακτικές μορφές φροντίδας δεν έχουν λάβει τη δέουσα προσοχή.

Δεδομένης της μη πρόβλεψης για τη στέγαση των ατόμων που έχουν ζήσει σε ιδρυματικού τύπου περιβάλλοντα μετά την αποχώρησή τους από τις δομές και την μη ετοιμότητά τους για σταδιακή και ομαλή αυτονόμηση, η υιοθέτηση μιας στρατηγικής αποϊδρυματοποίησης είναι επιτακτική ανάγκη, ώστε οι νέοι να προετοιμάζονται για την αυτονόμηση τους με την ενηλικίωση. Ακόμα, κρίνεται σημαντική η ύπαρξη ενός ξεκάθαρα νομικού πλαισίου που να προβλέπει ειδική μέριμνα για το συγκεκριμένο ηλικιακό στάδιο, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα κοινωνικού και στεγαστικού αποκλεισμού για τις υπο μελέτη πληθυσμιακές ομάδες.

Με βάση τις παραπάνω σκέψεις, η δομή που υιοθετείται στην παρούσα διπλωματική εργασία είναι οι εξής: το πρώτο κεφάλαιο εστιάζει στην επικράτηση του νεοφιλελεύθερου μοντέλου στην παιδική προστασία, με την ΜΚΟποίηση και την απόσυρση του κοινωνικού κράτους. Ακόμα, αυτό το μέρος της εργασίας παρουσιάζει τις κοινωνικές πολιτικές για την παιδική προστασία στη χώρα μας τόσο για τα ευάλωτα παιδιά που στερούνται οικογενειακής φροντίδας όσο και για τους ασυνόδευτους ανηλίκους πρόσφυγες. Τέλος, θίγονται οι δομές παιδικής προστασίας για τις δύο πληθυσμιακές ομάδες ανηλίκων, αλλά και ο αναχρονιστικός χαρακτήρας της ιδρυματικού τύπου φροντίδας για τα παιδιά, με τις μορφές εναλλακτικής φροντίδας να μην κατέχουν το ρόλο που θα άρμοζε.

Το δεύτερο κεφάλαιο εξοικειώνει τον αναγνώστη με το κρίσιμο στάδιο της ενηλικίωσης των ατόμων και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά την μεταβατική αυτή περίοδο σε πρακτικά ζητήματα, ενώ θίγονται τα συναισθηματικά ελλείματα που προκύπτουν από την μέχρι πρότινος παραμονή τους στα ιδρυματικά περιβάλλοντα. Ακόμα, γίνεται λόγος για τα φαινόμενα στεγαστικού αποκλεισμού με τα οποία έρχονται αυτά αντιμέτωπα, εξαιτίας της απουσίας συντονισμένης προσπάθειας αποϊδρυματοποίησης και εξοικείωσης των ατόμων με την ενηλικίωση και την ανεξάρτητη διαβίωση, σε ένα γενικότερο πλαίσιο οικογενειοκρατικού μοντέλου κοινωνικής ευημερίας στη χώρα μας.

Η διπλωματική εργασία συνεχίζει με το τρίτο κεφάλαιο, αυτό της έρευνας, η οποία αντλώντας έναυσμα από το θεωρητικό μέρος, απαντά στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν. Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται λεπτομερής περιγραφή της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε για

τη διεξαγωγή της έρευνας. Αρχικά, γίνεται μια χαρτογράφηση των δομών παιδικής προστασίας στην Αττική και στη συνέχεια σκιαγραφούνται από τις αφηγήσεις τους, αναλύονται και ερμηνεύονται τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, τα οποία ανέδειξαν τις προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι τόσο οι κύριοι αποδέκτες των υπηρεσιών αλλά και οι επαγγελματίες των δομών παιδικής προστασίας.

Τέλος, η παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται με τα κύρια συμπεράσματα που αναδείχθηκαν από την έρευνα αλλά και τη βιβλιογραφική επισκόπηση. Στη συνέχεια εκφράζονται κάποιες προτάσεις που ενδέχεται να συνεισφέρουν σε μια δεξαμενή σκέψης με στόχο την ανάπτυξη πολιτικών προς όφελος των ανηλίκων που στερούνται οικογενειακής φροντίδας και των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων, αναφορικά με τα προβλήματα που υφίστανται οι συγκεκριμένες ομάδες καθόλη την παραμονή τους στο σύστημα παιδικής προστασίας αλλά και με την αποχώρηση από αυτό.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο Πρώτο

1.1 Νεοφιλελευθερισμός και παιδική προστασία

Σε μια προσπάθεια κατανόησης και ανάδειξης του ευρύτερου πλαισίου παιδικής προστασίας, διαφαίνεται η επιρροή του νεοφιλελεύθερου κράτους ευημερίας στις προσεγγίσεις για την παιδική προστασία εν γένει. Αυτές θα έπρεπε να αποσκοπούν στην εκπλήρωση των δικαιωμάτων του παιδιού και στην προαγωγή της παιδικής ευημερίας, με πρωταρχικό τους γνώμονα τη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος των ανηλίκων και τη προφύλαξη τους από περιστατικά εκμετάλλευσης, κακοποίησης και κοινωνικής περιθωριοποίησης. Ωστόσο, με την παρείσφρηση του νεοφιλελεύθερου μοντέλου, τη μείωση της κρατικής υποστήριξης και την ενίσχυση των ιδιωτικών φορέων, οδηγούμαστε σε σημαντική υποβάθμιση των υπηρεσιών και των συνθηκών διαβίωσης παιδιών που στερούνται οικογενειακής φροντίδας αλλά και των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων στις δομές. Η συνθήκη αυτή καλλιεργεί σημαντικές αποκλίσεις και δημιουργεί μια κατακερματισμένη παρεχόμενη κοινωνική φροντίδα μεταξύ των δομών παιδικής προστασίας.

Με την επικράτηση του νεοφιλελεύθερου κράτους ευημερίας ο τομέας της παιδικής προστασίας έχει επηρεαστεί συνολικά, μετακυλίνοντας την κρατική ευθύνη για την φροντίδα των ευάλωτων παιδιών που στερούνται οικογενειακής υποστήριξης αλλά και των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων, κατά κύριο λόγο σε φορείς της κοινωνίας των πολιτών και της αγοράς (Knox-Haly, 2010), αναδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο τη συρρίκνωση του ρόλου του κράτους και την επικράτηση της άποψης της ιδιωτικής ευθύνης για την ευημερία των παιδιών (England et al., 2007).

Ωστόσο, η σταδιακή αποκρατικοποίηση των δράσεων για την παιδική προστασία και η παραχώρηση τους σε μη κρατικούς φορείς δεν συνοδεύτηκε από την απαιτούμενη χρηματοδοτική ενίσχυση (Marwell and Calabrese, 2015) για το σκοπό αυτό. Έτσι, οι περιορισμένοι πόροι δυσχέραιναν την παροχή κοινωνικής υποστήριξης, εκπαίδευσης και ψυχολογικής φροντίδας των ανήλικων ωφελούμενων, αναγκάζοντας τις δομές να αναζητήσουν πόρους από πρόσθετες πηγές εξωτερικής βοήθειας και δωρεών (Muchacha et al, 2016;

Frimpong-Manso, 2021). Η ύπαρξη και το εύρος των διαθέσιμων χρηματοδοτήσεων είχε ως αποτέλεσμα την επικράτηση βραχυπρόθεσμων δράσεων ψυχοκοινωνικής υποστήριξης των ανηλίκων, δημιουργώντας έτσι αποκλίσεις στην παρεχόμενη φροντίδα ανάμεσα στους φορείς παιδικής προστασίας.

Ο αναπροσανατολισμός από τη θεμελιώδη αξία διασφάλισης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού προς την εξασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας των δομών παιδικής φροντίδας παρήγαγε φαινόμενα εξάρτησης από τους χρηματοδότες και προβολής της αποτελεσματικότητας του έργου τους. Συνέπεια της εξάρτησης από τη βούληση και τις προτεραιότητες των χρηματοδοτών είναι η ουσιαστική υποβάθμιση της παιδικής προστασίας εν γένει (Tamutienė, 2019).

Επίσης, σε προοδευτικότερες μορφές παιδικής προστασίας, όπως είναι οι μορφές εναλλακτικής φροντίδας, παρατηρείται το φαινόμενο «φιλτραρίσματος» των ωφελούμενων. Εξαιτίας της οικονομικής δυσχέρειας πολλές φορές για την υποστήριξη των παιδιών τίθενται κριτήρια διαλογής, τα οποία συνήθως οδηγούν σε φαινόμενα επιλογής της «αφρόκρεμας» των ευάλωτων ανηλίκων. Οι μη κρατικές δομές τείνουν να επιλέγουν ως ωφελούμενους μόνο τους «λειτουργικότερους» ευάλωτους ανηλίκους προκειμένου να συγκεντρώσουν μεγαλύτερες πιθανότητες ομαλής περάτωσης της κοινωνικής παρέμβασης και να προβάλουν μεγαλύτερα ποσοστά επιτυχίας της δράσης τους (Anderson et al. 1993).

1.2 Κοινωνική πολιτική και παιδική προστασία στην Ελλάδα

Σε εγχώριο επίπεδο η παιδική προστασία δεν συμπεριλήφθηκε στις προτεραιότητες της κοινωνικής πολιτικής, παρά τις ρητές συνταγματικές αναφορές της (Άρθρο 21 παρ. 1 και 3). Η επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού από το ελληνικό κράτος το 1992, καθώς και η ειδική μέριμνα για τον κύκλο δικαιωμάτων του παιδιού στη σύσταση της ανεξάρτητης αρχής του Συνηγόρου του Πολίτη το 2003, αποτελούν ορισμένες από τις ελάχιστες εθνικές πρωτοβουλίες αναφορικά με την παιδική προστασία.

Στην ελληνική πραγματικότητα γενικά, η παιδική προστασία αποτελεί ακόμα μια περίπτωση ανάδειξης των προβλημάτων που προκύπτουν από την οικογενειοκεντρικού τύπου

κοινωνική προστασία των χωρών της Νότιας Ευρώπης. Τα Νοτιο-ευρωπαϊκά κράτη ευημερίας, παρέχουν μεγάλη έμφαση στον άτυπο θεσμό αλληλεγγύης της οικογένειας στην κάλυψη των κοινωνικών αναγκών ως υποκατάστατο των κρατικών ανεπαρκειών (Ferrera, 1996), με την οικογένεια σε αυτές τις χώρες να κατέχει κεντρικό ρόλο στην κοινωνική προστασία των μελών της (Petmesidou 1996). Παραδόξως, η υποκατάσταση των ελλειμάτων του κοινωνικού κράτους από τον θεσμό της οικογένειας δεν συνοδεύεται, τουλάχιστον, από ένα διευρυμένο πλέγμα παρεμβάσεων οικογενειακής πολιτικής (Μουσούρου, 2005). Έτσι παρουσιάζονται δομικά αδιέξοδα από την απουσία προστασίας του οικογενειακού πλέγματος ή την αδυναμία του για κοινωνική αναπαραγωγή σε περιόδους κρίσης (Papadopoulos and Roumpakis 2013).

Μέχρι την περίοδο της οικονομικής κρίσης, οποιαδήποτε μορφή κοινωνικής πολιτικής για την παιδική προστασία υπάγονταν στο ευρύτερο φάσμα του συστήματος της κοινωνικής πρόνοιας με σοβαρές ελλείψεις και ανεπάρκειες, ωστόσο τα αδιέξοδα του οικογενειοκεντρικού καθεστώτος ευημερίας στην Ελλάδα επιτάθηκαν από τις πολιτικές λιτότητας της τελευταίας δεκαπενταετίας και την κρίση, οδηγώντας σε φαινόμενα κοινωνικής επισφάλειας και οξύνοντας τις εκφάνσεις ακραίας φτώχειας (Δημουλάς και Κουζής, 2018), με τις δομές παιδικής προστασίας να μην εξαιρούνται από τη γενικευμένη συρρίκνωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας (Mylonakou-Keke et al., 2016). Η συνολική περικοπή των κοινωνικών δαπανών την περίοδο της κρίσης και η υπερφόρτωση των δομών παιδικής προστασίας, οδήγησαν τις τελευταίες να μη μπορούν να ανταπεξέλθουν σε ένα ευρύτερο ελλειμματικό και προβληματικό περιβάλλον που προϋπήρχε της κρίσης (ΕΕΔΑ, 2018).

Η επικράτηση μιας κατακερματισμένης, κλειστού τύπου, ιδρυματικής φροντίδας για τα παιδιά που στερούνται οικογενειακής υποστήριξης, παρά την αποδεδειγμένη καταλληλότητα της προσέγγισης των εναλλακτικών μορφών κοινοτικής φροντίδας, αποδεικνύει την παθογένεια του συστήματος παιδικής προστασίας στη χώρα μας. Η ιδρυματικού τύπου φροντίδα προσφέρεται από κρατικούς, ιδιωτικούς, μη κερδοσκοπικούς ή και εκκλησιαστικούς φορείς (Συνήγορος του Πολίτη, 2020), με τους τελευταίους να παίζουν καθοριστικό ρόλο στην κοινωνική αρωγή ευάλωτων παιδιών επιχειρώντας, ωστόσο, την καλλιέργεια ιδιαίτερων θρησκευτικών και ηθικών αρχών στην ανατροφή τους (Castles, 1994).

Τα ιδρύματα παιδικής προστασίας του δημόσιου τομέα περιλαμβάνουν τα Παραρτήματα φιλοξενίας ανηλίκων των Κέντρων Κοινωνικής Πρόνοιας των κατά τόπους Περιφερειών, που υπάγονται στο Υπουργείο Οικογένειας και Κοινωνικής Συνοχής. Παράλληλα, λειτουργούν ιδρύματα παιδικής προστασίας μη κερδοσκοπικά ή ιδιωτικού δικαίου που υπάγονται, κατά βάση, σε φιλανθρωπικά ή εκκλησιαστικά σωματεία. Η διαβίωση των φιλοξενούμενων σε αυτές τις δομές στην πραγματικότητα είναι υπό ακατάλληλες, συνθήκες, με τα παιδιά να υποβάλλονται σε διαρκή έλεγχο δίχως να διαθέτουν πλήρη αυτονομία, ελευθερία κινήσεων ή επιλογών και ουσιαστική κοινωνική αλληλεπίδραση (Browne, 2009). Τα ιδρυματικού τύπου περιβάλλοντα περιγράφονται ως ένα σύνολο «μεγάλων στεγαστικών δομών που δεν έχουν χτιστεί με βάση τις ανάγκες του παιδιού, ούτε προσεγγίζουν μια οικογενειακή κατάσταση και παρουσιάζουν χαρακτηριστικά ιδρυματικής κουλτούρας (απρόσωπος χαρακτήρας, αυστηρή ρουτίνα, ομαδική μεταχείριση, κοινωνική απόσταση, εξάρτηση, έλλειψη λογοδοσίας, κ.λπ.)» (European Expert Group¹, 2012).

Προκύπτει, πως υπάρχει σοβαρό κενό στο πεδίο της παιδικής προστασίας στη χώρα μας με την απουσία δομών/ξενώνων υποδοχής, ή πρόβλεψης για την άμεση αναδοχή των παιδιών που απομακρύνονται από το οικογενειακό τους περιβάλλον λόγω κακοποίησης, παραμέλησης ή άλλων σοβαρών προβλημάτων. Ως συνέπεια, τα παιδιά αυτά εισάγονται και παραμένουν, συχνά για μεγάλο χρονικό διάστημα, σε παιδιατρικές ή παιδοψυχιατρικές κλινικές ή ακόμη και σε μονάδες ενηλίκων γενικών νοσοκομείων, οι οποίες αδυνατούν να ανταποκριθούν στις σύνθετες ανάγκες υποστήριξής τους μέχρι να καταστεί εφικτή η λήψη απόφασης από τον εισαγγελέα για την ανάθεση της επιμέλειας και της φροντίδας τους, που συνήθως αφορά την τοποθέτησή τους σε κάποιο ίδρυμα (Νικολαΐδης, 2021).

Αποτέλεσμα των ανωτέρω είναι να μην εξαντλούνται και συνήθως να μην διερευνώνται καν οι δυνατότητες ανεύρεσης κατάλληλης εναλλακτικής φροντίδας πριν την τοποθέτηση σε δομή κλειστού τύπου και το παιδί να υφίσταται τις τραυματικές επιπτώσεις της μακράς παραμονής του, αρχικά στο νοσοκομείο και στη συνέχεια στη μονάδα παιδικής προστασίας. Τα παιδιά που τοποθετούνται σε ιδρυματικά πλαίσια φιλοξενίας θα υποστούν και διάφορες άλλες

¹ <https://www.esn-eu.org/sites/default/files/publications/Guidelines-11-16-2012-For-dissemination-WEB.pdf>

επιπρόσθετες τραυματικές εμπειρίες, όπως τη διαδικασία «επιλογής» από τους υποψήφιους θετούς γονείς (Νικολαΐδης, 2021).

Επομένως, σε αυτό το κατακερματισμένο φάσμα παιδικής προστασίας κάθε παιδί που στερείται οικογενειακής προστασίας καταλήγει σε ίδρυμα ή ξενώνα φιλοξενίας την ευθύνη λειτουργίας του οποίου έχει κατά κύριο λόγο κάποια μη κυβερνητική οργάνωση (Κυρίτση, 2021). Αν και η πρακτική της ιδρυματικής φροντίδας εξακολουθεί να παραμένει ευρέως διαδεδομένη, η επιστημονική κοινότητα ισχυρίζεται, ότι η ιδρυματοποίηση μπορεί να προξενήσει αναπτυξιακές βλάβες σε διάφορες πτυχές της παιδικής ηλικίας (Berens and Nelson, 2015). Παρόλο που από όλη την βιβλιογραφική επισκόπηση προκύπτει πως τα ιδρύματα θα έπρεπε να θεωρούνται έσχατη λύση για τα παιδιά, «στη χώρα μας η παιδική προστασία μοιάζει με μαύρη τρύπα στην οποία άπαξ και μπουν τα παιδιά δεν βγαίνουν παρά με την ενηλικίωσή τους» (Νικολαΐδης, 2021).

Οι πολιτικές εναλλακτικής φροντίδας αποτελούν μια σύγχρονη επιστημονική προσέγγιση που κυρίως αναφέρεται σε διαδικασίες που μεταφέρουν τα παιδιά από το πλαίσιο της ιδρυματικής ή στρατοπεδικής φύλαξης σε μορφές οικογενειακής και κοινοτικής φροντίδας (Ainsworth and Thoburn, 2014). Ωστόσο, οι εν λόγω πολιτικές παρόλο που θεωρούνται καταλληλότερες για τη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος των ανηλίκων, πολλές φορές δεν υφίστανται.

Με το νόμο ορόσημο 4538/2018² «περί αναδοχής και υιοθεσίας», ο οποίος εισήχθη στην Ελλάδα με στόχο να βελτιώσει τη διαδικασία της αναδοχής ευάλωτων παιδιών προωθώντας το δικαίωμά τους να ζουν σε ένα προστατευμένο και υποστηρικτικό περιβάλλον, η χώρα μας θα έπρεπε να εμφανίζει μικρότερους αριθμούς παιδιών που μεγαλώνουν σε ιδρυματικού τύπου περιβάλλοντα, ωστόσο η αναδοχή εξακολουθεί να εφαρμόζεται σε εξαιρετικά περιορισμένη κλίμακα, δεδομένης της ανεπάρκειας στελέχωσης, εξειδίκευσης και διαθέσιμων πόρων στο

² https://ypergasias.gov.gr/wp-content/uploads/2021/02/%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82-4538-2018-fek_a_85_2018.pdf

σύνολο των αρμοδίων για την εφαρμογή και τακτική παρακολούθηση του θεσμού κοινωνικών υπηρεσιών σε ολόκληρη την επικράτεια (Συνήγορος του Πολίτη, 2020).

Ο εν λόγω νόμος προβλέπει την ίδρυση ενός Εθνικού Μητρώου Αναδοχών και Υιοθεσιών, το οποίο ψηφιοποιεί τα στοιχεία των υποψηφίων αναδόχων γονέων και των παιδιών που χρήζουν αναδοχής, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας. Επιπλέον, ενισχύει το πλαίσιο υποστήριξης και παρακολούθησης των ανάδοχων οικογενειών και των παιδιών, ενώ παράλληλα προβλέπει τη συνεχή κατάρτιση και αξιολόγηση των ανάδοχων γονέων, καθώς και την παροχή συμβουλευτικής και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης.

Τέλος, θεσπίζεται ένα προβλεπόμενο πλαίσιο κριτηρίων για την επιλογή των αναδόχων, με στόχο την αποτροπή της εκμετάλλευσης και της κακοποίησης των παιδιών. Επομένως, παρά την παραδοχή για μετατόπιση των πολιτικών παιδικής προστασίας προς μια προσέγγιση αποϊδρυματοποίησης οι σημαντικές ελλείψεις που παρατηρούνται, διαβρώνουν αυτή την κατεύθυνση (Μπαλτσιώτη και Φαρμακοπούλου, 2023).

Η Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) 40494/22³, θέτει τις προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας μονάδων Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας (ΜοΠΠ) από νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, η οποία από την 11η Μαΐου 2022 έχει τεθεί σε εφαρμογή και θέτει τις βάσεις αδειοδότησης, ίδρυσης και λειτουργίας όλων των μονάδων ιδιωτικού δικαίου Παιδικής Προστασίας στη Ελλάδα (Eurochild, 2022). Η εν λόγω ΚΥΑ έρχεται να αντιμετωπίσει τον ανομοιογενή τρόπο λειτουργία των ιδιωτικών και εκκλησιαστικών δομών και θέτει στη θεσμική πραγματικότητα κριτήρια και προϋποθέσεις που οφείλουν να πληρούν οι ΜΚΟ για να λειτουργήσουν οι ΜοΠΠ, όπως κτιριακές προδιαγραφές, προδιαγραφές προσωπικού και διαδικασίες λειτουργίας.

1.3 Δομές παιδικής προστασίας για ευάλωτα παιδιά στην Ελλάδα

Σύμφωνα με την απόπειρα χαρτογράφησης των δομών κλειστής ιδρυματικής φροντίδας που επιχειρήθηκε από την ΑμΚΕ Ρίζες κατά το 2014 προκύπτει ότι: «Το μεγαλύτερο ποσοστό των ιδρυμάτων ανήκει στον ιδιωτικό τομέα. Ο μέσος όρος της δυναμικότητας των ιδρυμάτων σε κλίνες είναι σαράντα τέσσερις (44) ανά ίδρυμα ενώ φαίνεται πως η κύρια πηγή χρηματοδότησης των ιδρυμάτων προέρχεται από την ιδιωτική πρωτοβουλία, δηλαδή από δωρεές και χορηγίες και λιγότερο από τα αρμόδια Υπουργεία. Επίσης φαίνεται πως στα περισσότερα ιδρύματα δεν ακολουθούνται πιστοποιημένα παιδαγωγικά στάνταρτ ενώ το 29,7% των μονάδων ακολουθούσαν τις οδηγίες της σύστασης των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα του 2012. [...] Επίσης, φαίνεται πως μεγάλη υποστήριξη προσφέρουν οι εθελοντές οι οποίοι φαίνεται να προσφέρουν σχεδόν σε όλα τα ιδρύματα και σε μεγαλύτερο αριθμό από το έμμισθο προσωπικό κατά μέσο όρο» (Ρίζες ΑμΚΕ, 2015).

Ο Συνήγορος του Πολίτη συντάσσει επίσης, ειδική έκθεση (2015), όπου αναφέρει πως τα 2/3 των παιδιών που φιλοξενούνται σε δομές, στεγάζονται από ΜΚΟ ή εκκλησιαστικές δομές και το 1/3 από δημόσιες δομές παιδικής προστασίας (Συνήγορος του Πολίτη, 2015). Παρόμοιες διαπιστώσεις προκύπτουν και από πιο πρόσφατα ερευνητικά εγχειρήματα (Μπαλούρδος κ.α., 2022). Σύμφωνα με αυτά υποστηρίζεται ότι το 66,7% των δομών παιδικής προστασίας αποτελείται από Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (ιδιωτικά, ΜΚΟ και εκκλησιαστικά) και μόλις το 33,3% ανήκει σε Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι το κέντρο βάρους των δομών παιδικής προστασίας εντοπίζεται γεωγραφικά στην Περιφέρεια Αττικής (41,3%), ενώ οι άλλες περιφέρειες υπολείπονται σημαντικά σε ποσοστιαίες μονάδες. Δεύτερη εμφανίζεται η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (14,3%) και τρίτη η Περιφέρεια Κρήτης (11,1%).

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ως σημαντικότερη πηγή χρηματοδότησης των περισσότερων ιδρυμάτων αναφέρονται οι δωρεές και οι χορηγίες (από 46 ιδρύματα). Δεύτερη στη σειρά κατάταξης έρχονται οι κρατικοί φορείς και οι οργανισμοί της κεντρικής διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης (από 17 ιδρύματα). Ακολουθούν οι χρηματοδοτικές ενισχύσεις

κληροδοτημάτων (από 14 ιδρύματα) και πόρων της ΕΕ (από 8 ιδρύματα) (Μπαλούρδος κ.α., 2022).

Το αρμόδιο υπουργείο, Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, δε διαθέτει αναλυτικά στοιχεία σχετικά με τον πλήρη αριθμό των παιδιών που φιλοξενούνται από ΜΚΟ, από εκκλησιαστικές δομές και από δημόσιες δομές παιδικής προστασίας αντίστοιχα, γεγονός που υποδεικνύει την ανυπαρξία ενός ενιαίου πλαισίου ελάχιστων προδιαγραφών λειτουργίας των δομών παιδικής προστασίας (ΑμΚΕ Ρίζες, 2015). Σύμφωνα με την έκθεση από τον Συνήγορο του Πολίτη, παρουσιάζονται αποκλίσεις στις παρεχόμενες υπηρεσίες παιδικής προστασίας, ευρύτερη ανομοιογένεια, έλλειψη επαρκούς στελέχωσης των δομών από επιστημονικό προσωπικό και προσωπικό προσωπικής φροντίδας, συχνή εναλλαγή του προσωπικού, απουσία εποπτείας, ενώ είναι αναγκαία η δημιουργία βάσης δεδομένων για την καταγραφή στοιχείων σχετικά με τα ιδρύματα και τα παιδιά που διαμένουν σε αυτά, η πιστοποίηση των μονάδων του ιδιωτικού τομέα, ο εξωτερικός έλεγχος και η εποπτεία των δομών παιδικής προστασίας συνολικά, καθώς και η διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών (Συνήγορος του Πολίτη, 2015).

Επίσης, ιδιαίτερα κατατοπιστική σχετικά με τα προβλήματα του υφιστάμενου πλαισίου ιδρυματικής φροντίδας για τα ευάλωτα παιδιά είναι η έκθεση της Εθνικής Αρχής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁴ που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2018. Χαρακτηριστικά, η έκθεση αναφέρει: «Η απουσία ενός σαφούς πλαισίου προδιαγραφών που οφείλουν να πληρούν τα ιδρύματα, καθιστά τον έλεγχο αυτό συχνά ανεπαρκή και αναποτελεσματικό. Εξαιτίας μάλιστα της ελλιπούς ή ανεπαρκούς πολλές φορές εποπτείας των προνοιακών αυτών δομών, σε ορισμένα ιδρύματα γίνεται ανεκτή η επιβολή στους φιλοξενούμενους ανήλικους ακραίων κανόνων συμπεριφοράς, που αποκλίνουν από τα γενικά αποδεκτά πρότυπα της ελληνικής κοινωνίας. Ενδεικτικά αναφέρονται η απαγόρευση παντελονιών στα κορίτσια, η επιβολή αυστηρής νηστείας, η απαγόρευση συμμετοχής σε σχολικές εκδρομές, ο περιορισμός επικοινωνίας με γονείς κ.ά. Επίσης, τα παιδιά που τοποθετούνται στα ιδρύματα, συχνότατα

⁴ <https://www.nchr.gr/2020-02-26-05-51-20/54-paidia/286-paratiriseis-tis-eeda-epi-tou-ethnikoy-sxediou-dra-sis-gia-ta-dika-iomata-tou-paidioy.html>

παραμένουν σε αυτά για ιδιαίτερα μεγάλο χρονικό διάστημα. Τη στιγμή που διεθνώς θεωρείται ότι ο χρόνος παραμονής ενός παιδιού σε ίδρυμα δεν θα πρέπει να ξεπερνά τους έξι (6) μήνες, στην Ελλάδα η μέση διάρκεια παραμονής των παιδιών σε ιδρύματα εκτιμάται ότι ξεπερνά τα έξι (6) έτη».

Σε πιο πρόσφατη έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, το 2020, επιχειρήθηκε μια αναλυτική καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης στις δομές φιλοξενίας ευάλωτων ανηλίκων στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την έκθεση: «Η διάρκεια παραμονής των παιδιών στα ιδρύματα της χώρας μας, υπερβαίνει σημαντικά τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και, στις περισσότερες περιπτώσεις, φτάνει μέχρι την ενηλικίωσή τους, ενώ σπανίως υποστηρίζεται η σχέση με τη φυσική οικογένεια ή διερευνάται η δυνατότητα επιστροφής σε αυτήν, ή υλοποιείται η εξωιδρυματική εναλλακτική φροντίδα των παιδιών μέσω της αναδοχής ή η οριστική αποκατάσταση μέσω της τεκνοθεσίας. [...] Το πρόβλημα είναι πολύ σοβαρότερο σε σχέση με τα παιδιά με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις, τα οποία είναι πιο ευάλωτα σε ιδρυματοποίηση. Τα παιδιά αυτά απομακρύνονται από τις οικογένειές τους, σε περιπτώσεις όπου αυτές κρίνονται ακατάλληλες ή αδυνατούν να τα φροντίσουν, και στη μεγάλη πλειονότητά τους τοποθετούνται από πολύ μικρή ηλικία σε «ασυλικού τύπου» δομές, ιδιωτικές ή δημόσιες, προοριζόμενες ειδικά για αναπήρους παραμένοντας σε αυτές μέχρι την ενηλικίωσή τους, και συνήθως έως το τέλος της ζωής τους» (Συνήγορος του Πολίτη, 2020).

Στην παραπάνω έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη (2020) παρουσιάζεται η βαρύτητα που δίνεται στην ιδρυματικού τύπου φροντίδα, αναφορικά με την παιδική προστασία στη χώρα μας και η απουσία σταθερών προσώπων αναφοράς για τους ανηλίκους σε συνδυασμό με την αυστηρή ρουτίνα στην οποία υποβάλλονται τα παιδιά. Όλα τα παραπάνω μαζί με την έλλειψη προβλέψεων υποχρεωτικότητας των δομών για τη διασφάλιση του δικαιώματος στην εκπαίδευση, την επαρκή φροντίδα της ψυχικής και σωματικής υγείας των παιδιών και την αδυναμία ικανοποίησης της ανάγκης για ψυχαγωγία και ευρύτερη κοινωνική συμμετοχή των παιδιών, ισοδυναμούν με κακοποίηση και μάλιστα συστηματική.

Επίσης, επισημαίνεται η αναγκαιότητα μετάβασης από τις κλειστού τύπου δομές ιδρυματικής φροντίδας σε εναλλακτικές μορφές οικογενειακής και κοινοτικής στήριξης των ευάλωτων ανηλίκων. Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε ιδρύματα εμφανίζουν συχνά αναπτυξιακές καθυστερήσεις, προβλήματα συμπεριφοράς και ζητήματα ψυχικής υγείας. Η αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών οικογενειακής και κοινωνικής υποστήριξης αποτελεί σημαντικό στήριγμα για την ομαλή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού (Browne, 2009). Η αλληλεπίδραση και κοινωνικοποίηση του παιδιού στην καθημερινή ζωή, όπως η οικογένεια, το σχολείο, η γειτονιά, η ευρύτερη κοινότητα αλλά και η δυνατότητα εφαρμογής εξατομικευμένων κοινωνικών υπηρεσιών αποτελούν σημαντικότερα κριτήρια για τη δημιουργία ενός κατάλληλου περιβάλλοντος ανάπτυξης του (Maguire-Jack and Katz, 2022).

Αναφορικά με το προσωπικό των δομών παιδικής προστασίας, παρατηρείται το φαινόμενο της υποστελέχωσης, της επαγγελματικής εξουθένωσης και η χρήση παρωχημένων και επιβλαβών στάσεων απέναντι στους ανηλίκους, καθώς απουσιάζουν οι επιμορφωτικές δράσεις για το επιστημονικό προσωπικό και το προσωπικό φροντίδας σχετικά με νέα εκπαιδευτικά και παιδαγωγικά εργαλεία. Επιπλέον, συναντώνται κατακερματισμένες εργασιακές σχέσεις με σημαντικό μέρος των συμβάσεων εργασίας να είναι βραχυπρόθεσμης διάρκειας, ενώ παράλληλα μεγάλο κομμάτι των αναγκαίων δράσεων κοινωνικής υποστήριξης υποκαθίσταται από εθελοντές (Συνήγορος του Πολίτη, 2020).

Τα ευάλωτα παιδιά να βιώνουν ένα πρόσθετο ψυχοκοινωνικό τραύμα αναγκαζόμενα να εισαχθούν σε παιδιατρικά νοσοκομεία για επείγουσα φιλοξενία και στη συνέχεια σε κλειστού τύπου ιδρύματα δίχως να εξαντλούνται οι πιθανότητες για ανεύρεση εναλλακτικής – ανοικτού τύπου – μορφών παιδικής φροντίδας πριν την κατάληξη στο ίδρυμα (Μπαλούρδος κ.α., 2022). Από όλα τα παραπάνω διαφαίνεται, πως ο κύριος άξονας πολιτικής για την παιδική προστασία στην Ελλάδα είναι η κλειστού τύπου ιδρυματική φιλοξενία (Mylonakou-Keke et al., 2016). Η παραπάνω διαπίστωση ενισχύεται από την απουσία δομών υποδοχής ή τη μέριμνα για τη λειτουργία ενός μηχανισμού για απευθείας αναδοχή των ανηλίκων χωρίς την πρότερη στέγαση σε ιδρύματα, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που υφίσταται οικογενειακή κακοποίηση ή αντίστοιχης σημασίας κοινωνικά ζητήματα.

Τέλος, σπανίως υποστηρίζεται η σχέση με τη φυσική οικογένεια ή διερευνάται η δυνατότητα επιστροφής σε αυτήν ή υλοποιείται η εξω-ιδρυματική εναλλακτική φροντίδα των παιδιών μέσω της αναδοχής ή η οριστική αποκατάσταση μέσω της τεκνοθεσίας. Η οργάνωση Eurochild υποστηρίζει, πως ο τερματισμός της ιδρυματικής φροντίδας παιδιών θα επέλθει με την ενίσχυση των οικογενειών και στην καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας. Σύμφωνα με τον παραπάνω φορέα, πολλά παιδιά που απομακρύνονται από τις οικογένειές τους για λόγους προστασίας ή αναπηρίας, θα μπορούσαν στην πραγματικότητα να παραμείνουν στην οικογένειά τους, αν αυτή είχε λάβει την αναγκαία υποστήριξη. Σε διάφορες χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης η απομάκρυνση ενός παιδιού από την βιολογική του οικογένεια συνεπάγεται την άμεση εντατική παρέμβαση σε αυτήν, με τη συνεργασία ψυχοκοινωνικών υπηρεσιών, των εισαγγελικών αρχών και της ανάδοχης οικογένειας, στην οποία θα τοποθετηθεί προσωρινά το παιδί, με στόχο τη βελτίωση της κατάστασης στην οικογένεια για να μπορέσει το ταχύτερο δυνατό το παιδί να επιστρέψει σε αυτήν με ασφάλεια (Eurochild, 2022).

1.4 Κοινωνική πολιτική και ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες στην Ελλάδα

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες αποτελούν μια ιδιαίτερα ευαίσθητη πληθυσμιακή ομάδα, εξαιτίας της διπλής ευαλωτότητας τους. Πριν την αύξηση του αριθμού των προσφυγικών ροών την τελευταία δεκαετία περίπου στη χώρα μας, οι ανήλικοι δεν είχαν την πρέπουσα προσοχή και φροντίδα. Παρόλο που σημειώθηκαν βήματα βελτίωσης, αυτό συνέχισε να συμβαίνει ακόμα και μετά το 2015. Παρόλο που η χώρα μας είναι υποχρεωμένη να διασφαλίζει το βέλτιστο συμφέρον των ανηλίκων, οι διατάξεις που ορίζουν την προστασία τους, εφαρμόζονται στην πράξη ελάχιστα και είναι λίγες οι στοχευμένες δράσεις για τη διαχείριση του ζητήματος. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Ειδικής Γραμματείας Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, τον Μάρτιο του 2024 ο εκτιμώμενος αριθμός ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα μας ήταν 2.123⁵.

Η μαζική άφιξη ανθρώπων στη χώρα μας από το 2015 χαρακτηρίστηκε ως προσφυγική «κρίση», αλλά κυρίως ήταν «κρίση» διαχείρισης της υποδοχής, μιας και η Ελλάδα

⁵ <https://migration.gov.gr/asynodeyta-anilika-stoicheia-martioy-2024/>

εξακολουθούσε να ταλανίζεται από τη μακρότερη και σοβαρότερη οικονομική κρίση στην ιστορία της ΕΕ και η χώρα προφανώς και δεν ήταν έτοιμη να αντιμετωπίσει τις αθρόες αυτές αφίξεις προσφύγων και μεταναστών. Η χώρα έπρεπε να αναπροσαρμόσει τη νομοθεσία της και να θεσπίσει επιπρόσθετες υπηρεσίες υποδοχής για να αντεπεξέλθει σε αυτή τη νέα πραγματικότητα (Σαράντου & Θεοδωροπούλου, 2019).

Η κατάσταση ήταν και παραμένει δυσχερέστερη στην περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων. Σύμφωνα με τον Kourachanis (2021) στον παραπάνω πληθυσμό διασταυρώνονται τα ελλείμματα της παιδικής προστασίας και η διαχείριση των προσφυγικών ροών, όπου και σε αυτό το ζήτημα οι επιπτώσεις της επικράτησης του νεοφιλελεύθερου κράτους ευημερίας συνυφαίνονται με επιδείνωση των προοπτικών διασφάλισης της παιδικής ευημερίας (Kourachanis, 2021). Η Ελλάδα επι σειρά ετών δεν έχει καταφέρει να υλοποιήσει μεταναστευτική πολιτική με προτεραιότητα στην ανάπτυξη σχεδίου δράσης για την ουσιαστική ένταξη του προσφυγικού και μεταναστευτικού πλυθυσμού, τοποθετώντας συχνά την ευθύνη στα ίδια τα άτομα (Κουραχάνης, 2019).

Στην προσπάθεια απώθησης ή συγκράτησης του προσφυγικού πληθυσμού στα σύνορα της χώρας, της ανάγκης για ασφαλειοποίηση της εθνικής κυριαρχίας και της επικράτησης του αφηγήματος για περιορισμό της προσφυγικής κινητικότητας, πολλές φορές οι ασυνόδευτοι ανήλικοι βρίσκονται στο δίπολο της διαφύλαξης των δικαιωμάτων τους και των πιέσεων για «εθνική ασφάλεια» (Gerard and Weber, 2019). Η επικράτηση πρακτικών ανθρωπιστικής υποστήριξης με αυτά τα συστατικά στοιχεία εγκλωβίζει την πλειοψηφία των ασυνόδευτων ανηλίκων σε ακατάλληλες μορφές στεγαστικής διαβίωσης σε καταυλισμούς, σε παρόμοιες συνθήκες με τους ενήλικους αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες (Kourachanis, 2021).

Σύμφωνα με τις Σαράντου & Θεοδωροπούλου «τα περισσότερα ανήλικα που είναι ασυνόδευτα ή έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους φαίνεται να περνούν μέσα από το λαβύρινθο αυτόν εντελώς παραμελημένα από το σύστημα προστασίας του παιδιού, το οποίο, ενώ υφίσταται θεωρητικά και τυπικά σε νομικά έγγραφα και κυβερνητικές αποφάσεις, στην πράξη είναι ανύπαρκτο. Η μοίρα των παιδιών αφήνεται στην τύχη, χωρίς κατάλληλη καθοδήγηση, προστασία ή ασφάλεια, και τα ίδια αναγκάζονται να επινοήσουν τρόπους για να

επιζητήσουν με ίδια μέσα για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Παρά τους άνευ προηγουμένου αριθμούς και την έλλειψη ετοιμότητας των ευρωπαϊκών κρατών-μελών, τα κράτη υποχρεούνται να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης αντιμετωπίζονται πρωτίστως ως παιδιά. Το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού θα έπρεπε να είναι προτεραιότητα σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο. Ενώ έχουν γίνει βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση, αυτά είναι ελάχιστα και γίνονται με πολύ αργό ρυθμό» (Σαράντου & Θεοδωροπούλου, 2019).

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες πέρα από τη Διεθνή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Παιδιού (1989), υπόκεινται και στις διατάξεις των αιτούντων διεθνή προστασία. Η Σύμβαση της Γενεύης (1951) θέτει μια σειρά ζητημάτων που σχετίζονται με την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων. Κυρίως αναφέρεται στην υποχρέωση των κυβερνήσεων να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία της οικογένειας και τη διατήρηση της ενότητάς της. Επίσης, αναφέρεται η ανάγκη προστασίας των ανηλίκων προσφύγων και πιο συγκεκριμένα αγόρια και κορίτσια που δεν συνοδεύονται, με ειδική αναφορά στην κηδεμονία και στην υιοθεσία (UN, 1951). Παρόλο που υπάρχει η υποχρέωση των κρατών για την υιοθέτηση των προαναφερθέντων, η ουσιαστική υιοθέτηση τους έγκειται στην διακριτική ευχέρεια τους σε συνάρτηση με τις εθνικές πολιτικές για την παιδική προστασία (Kourachanis, 2021).

Μέχρι το 2015 τα ζητήματα προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων στη χώρα μας δεν αποτελούσαν προτεραιότητα στην ατζέντα των κοινωνικών πολιτικών, με την παραπάνω πληθυσμιακή ομάδα πολλές φορές, όπως προκύπτει από σχετικές εκθέσεις, να αντιμετωπίζεται, όπως και ο λοιπός ενήλικος πληθυσμός. Δεν υπήρχαν ειδικές δομές υποδοχής και φιλοξενίας τους στα σύνορα, με αποτέλεσμα να μένουν στους ίδιους χώρους με τους ενήλικους αιτούντες άσυλο, ενώ παράλληλα, παρότι η ελληνική νομοθεσία δεν επέβαλε την κράτηση ανηλίκων για αιτήματα ασύλου, στην πράξη οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες κρατούνταν σε αστυνομικά τμήματα, στο πλαίσιο απέλασής τους. Τέλος παρόλο που με το Π.Δ. 61/1999 προβλεπόταν η τοποθέτηση του Εισαγγελέα Ανηλίκων ως ειδικού προσωρινού επιτρόπου των ασυνόδευτων ανηλίκων, αυτό συνέβαινε σπάνια (Δημητροπούλου και Παπαγεωργίου, 2008).

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο ανεπάρκειας, η στέγαση και κοινωνική προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων παρουσίαζε σημαντικά ελλείμματα. Μόλις τέσσερις δομές στέγασης λειτουργούσαν από ΜΚΟ αντιμετωπίζοντας προβλήματα βιωσιμότητας, όπως η διασφάλιση σταθερότητας και συστηματικότητας στη χρηματοδότηση, η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού, οι κακές στεγαστικές συνθήκες, η δυσκολία πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες και η απουσία δράσεων κοινωνικής ενσωμάτωσης. Θεμελιώδεις ανάγκες, όπως η παροχή υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής, υγειονομικής και νομικής υποστήριξης δεν καλύπτονταν καθόλου ή παρέχονταν κυρίως με τη συνεισφορά των ΜΚΟ (Tsovili and Voutira, 2004).

Το 2005 ο Συνήγορος του Πολίτη σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε.⁶ για τους Πρόσφυγες εξέδωσαν ένα κείμενο κατευθυντήριων οδηγιών για τη μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων, στηριζόμενο στη 2003/9/EC σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων άσυλο. Οι παραπάνω πιέσεις οδήγησαν στην έκδοση του Π.Δ. 220/2007, το οποίο ρυθμίζει τις συνθήκες υποδοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων. Σε αυτό αναφέρονται διατάξεις σχετικά με την ενημέρωση, την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση, την ψυχολογική φροντίδα και την εξειδικευμένη θεραπεία, τον διορισμό επιτρόπου και τη στεγαστική φιλοξενία των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων, με το ΕΚΚΑ να ορίζεται αρμόδιος φορέας για τη στεγαστική μέριμνα των ανηλίκων προσφύγων. Ωστόσο, οι παραπάνω διατάξεις τηρήθηκαν ελάχιστα (Σαράντου και Θεοδωροπούλου, 2019).

Ο Ν. 4538/2018 για την αναδοχή μεταρρυθμίζει πολλές διατάξεις για τον θεσμό του επιτρόπου και ταυτόχρονα εισάγει τον θεσμό του επαγγελματία επιτρόπου. Μέχρι το διορισμό επιτρόπου χρέη προσωρινού επιτρόπου εκτελεί ο Εισαγγελέας Ανηλίκων (Σαράντου και Θεοδωροπούλου, 2019). Έτσι, δημιουργήθηκε στο ΕΚΚΑ η διεύθυνση προστασίας ασυνόδευτων ανηλίκων, προκειμένου να διαχειρίζεται τις παραπομπές, τη φιλοξενία και την επιτροπεία των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων, ενώ το 2020 συστάθηκε η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Παιδιών, η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου με σκοπό την περισσότερο στοχευμένη διαχείριση του ζητήματος.

⁶ <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/SynigorosUNHCRChildren.pdf>

Το 2022 με νομοθετική πρωτοβουλία της η κυβέρνηση δρομολόγησε την απόσπαση του θεσμού της επιτροπείας των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων από τον κρατικό θεσμό που ήταν στην εποπτεία του υπουργείου Εργασίας (το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης) και την ανάθεση αυτής της πράξης προστασίας σε εκατοντάδες φορείς, σωματεία και κυρίως ΜΚΟ. Έτσι, οι παραπάνω φορείς θα μπορούσαν να ορίζουν επίτροπο κάποιον υπάλληλο τους.

1.5 Δομές παιδικής προστασίας ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων στην Ελλάδα

Με την προσφυγική «κρίση» και την αύξηση των ροών το 2015 το ελληνικό κράτος αναγκάστηκε να διαμορφώσει, μέσα σε συνθήκες κατεπείγοντος, ένα σύστημα υποδοχής και ταυτοποίησης των αιτούντων άσυλο, όπως αυτό αναφέρθηκε και παραπάνω (Χριστόπουλος, 2020). Το σημερινό τοπίο υποδοχής και φιλοξενίας για τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες συμπυκνώνεται σχηματικά στις παρακάτω μορφές: Πρώτον, φιλοξενία σε δομές επείγουσας στέγασης (κέντρα ελεγχόμενης διαμονής / safe zones στα camp και ξενοδοχεία). Δεύτερον, διαμονή σε κέντρα φιλοξενίας. Τρίτον, στον θεσμό της αναδοχής και της επιτροπείας (υιοθεσία ή ορισμός επιτρόπου) με βάση τον Ν. 4538/2018. Τέταρτον, στη φιλοξενία εφήβων ασυνόδευτων προσφύγων σε διαμερίσματα ημι-αυτόνομης διαβίωσης (Semi-independent Living / SIL).

Τα safe zones, είναι διακριτικοί χώροι μέσα στους καταυλισμούς για τη στέγαση των ασυνόδευτων ανήλικων, με το νόμο να ορίζει πως τη λειτουργία των παραπάνω ασφαλών ζωνών θα την αναλάβουν ΜΚΟ. Οι ασφαλείς ζώνες και η προσωρινή διαμονή σε ξενοδοχεία θεωρούνται υπηρεσίες επείγουσας στέγασης. Το πρόγραμμα PEDIA, του ΔΟΜ, από τον Μάρτιο του 2019 μέχρι τον Μάρτιο του 2022, προσέφερε θέσεις στέγασης σε ασυνόδευτους ανήλικους σε ξενοδοχεία στην Αττική και τη Βόρεια Ελλάδα, με την υποστήριξη της UNICEF και ορισμένων ακόμα ΜΚΟ. Η διαμονή σε κέντρα φιλοξενίας φαίνεται να μην έχει αναπτυχθεί και να μην ανταποκρίνεται πλήρως στις ανάγκες, εξαιτίας των περιορισμένων θέσεων και της μεγάλης λίστας αναμονής.

Το πρόγραμμα της ΜΚΟ Μετάδραση “Υποστηριζόμενη Αυτόνομη Διαβίωση για Ασυνόδευτους Ανηλικούς” προσφέρει σε εφήβους ασυνόδευτους ανήλικους 16 έως 18 ετών

φιλοξενία σε διαμερίσματα και υπηρεσίες κοινωνικής υποστήριξης. Αυτή η πειραματική δράση υλοποιείται με χρηματοδότηση της ΕΕ και με τη στήριξη διεθνών οργανισμών (UNICEF, UNHCR), καθώς και τοπικών φορέων και ΜΚΟ.

Προκύπτει, πως την μέγιστη ευθύνη για την ένταξη των ατόμων την έχουν οι ΜΚΟ και η ευρύτερη κοινωνία των πολιτών, προσπαθώντας να καλύψουν κρατικά κενά και ανεπάρκειες (Baganos & Kourachanis, 2021). Στην τρέχουσα επιστημονική βιβλιογραφία έχει υποστηριχθεί με επάρκεια, ότι η ανθρωπιστική δράση των μη κρατικών φορέων στο προσφυγικό φαίνεται να λειτουργεί περισσότερο υποστηρικτικά και επικουρικά προς τις στοχεύσεις της κρατικής πολιτικής και των επίσημων θεσμών, παρά ως προς τη διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών υποδοχής των αιτούντων άσυλο, με τους φορείς να αναλαμβάνουν ρόλους επιτήρησης και ελέγχου (Mountz, 2011) και συχνά να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα χρηματοδότησης και έλλειψης προσωπικού (Σαράντου & Θεοδοροπούλου, 2019).

Έτσι, μέσα από την ανθρωπιστική δράση των φορέων της κοινωνίας των πολιτών, αφενός μπορεί να παρέχεται μια ανακουφιστικού τύπου φροντίδα για τους προσφυγικούς πληθυσμούς, αφετέρου, νομιμοποιείται το καθεστώς ασφαλειοποίησης και συνοριακού ελέγχου που οδηγεί σε αυτά τα φαινόμενα κοινωνικοχωρικού αποκλεισμού (Pallister-Wilkins, 2020). Διαπιστώνεται, επομένως, ότι παρότι οι μη κρατικοί φορείς έχουν ως επίσημο στόχο τους την ανθρωπιστική προστασία των προσφύγων, πολλές φορές καταλήγουν να εργαλειοποιούν τον πληθυσμό, νομιμοποιώντας την πολιτική ασφαλειοποίησης μέσω της στενής συνεργασίας με τους κυβερνητικούς φορείς (Hyndman, 2000).

Σύμφωνα με την Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, κατά τον Μάρτιο του 2024, ο εκτιμώμενος αριθμός των καταγεγραμμένων ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα μας ήταν 2.123 άτομα, εκ των οποίων το 86% ήταν αγόρια και το 14% κορίτσια. Από αυτούς οι 1.575 ασυνόδευτοι ανήλικοι διέμεναν σε κέντρα φιλοξενίας, οι 149 σε δομές επείγουσας φιλοξενίας, οι 202 σε κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης και μόλις οι 197 σε διαμερίσματα ημι-αυτόνομης διαβίωσης. Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι οι μορφές εναλλακτικής φροντίδας αποτελούν τη μειοψηφία των κοινωνικών πολιτικών για τους ασυνόδευτους ανηλίκους πρόσφυγες, ενώ το κέντρο βάρους

φαίνεται να τοποθετείται στις πολιτικές ιδρυματικής φιλοξενίας ή σε μορφές επείγουσας στέγασης.

Όλες οι παραπάνω υπηρεσίες στεγαστικής υποστήριξης φανερώνουν τον κατακερματισμένο και ΜΚΟποιημένο χαρακτήρα της κοινωνικής πολιτικής για τους ασυνόδευτους ανηλίκους στην Ελλάδα, αλλά και το πως αυτές παραβιάζουν τη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και θέτουν σε κίνδυνο τη διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι υπηρεσίες των ΜΚΟ δεσπόζουν ως υποκατάστατο της κρατικής απουσίας με την ανεπάρκεια αυτών των δομών προστασίας να επιδεινώνεται, εξαιτίας της προβληματικής σύνδεσης τους με υπηρεσίες κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Σε ειδική μελέτη του 2019 για τον αποκλεισμό και την εκμετάλλευση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα αναφέρεται: «η έλλειψη σαφών κατευθυντήριων οδηγιών, διαδικασιών, η παντελής ασυνέπεια ανάμεσα στο νομοθετικό πλαίσιο και στις πρακτικές που ακολουθούνται στην καθημερινότητα, η έλλειψη αποτελεσματικού συστήματος επιτροπείας που θα καθοδηγεί το παιδί κατά τη διάρκεια της περίπλοκης διαδικασίας υποδοχής και ασύλου στην Ελλάδα, οι εξαιρετικά κακές συνθήκες υποδοχής και ταυτοποίησης μαζί με την έλλειψη εξατομικευμένης αντιμετώπισης και χαρτογράφησης βιώσιμων λύσεων που θα περιλαμβάνουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες του παιδιού έχουν οδηγήσει σε ένα κατακερματισμένο ad hoc σύστημα προστασίας του παιδιού με πολλές ελλείψεις, που εξαρτάται πολύ από μεμονωμένα άτομα τα οποία ενίοτε έχουν επιλεγεί τυχαία και θα επηρεάσουν βαθιά τη ζωή ενός παιδιού» (Σαράντου & Θεοδωροπούλου, 2019).

Κεφάλαιο Δεύτερο

2.1 Μετάβαση στην ενήλικη ζωή και στεγαστικός αποκλεισμός

Η μετάβαση από τη νεότητα στην ενήλικη ζωή, η οποία ονομάζεται επίσης «αναδυόμενη ενήλικη ζωή», είναι μια περίοδος στη ζωή που συνδέεται με μια διαρκή εναλλαγή μεταξύ εξάρτησης και αυτονομίας. Ωστόσο, οι νέοι που εξέρχονται από μονάδες παιδικής προστασίας συχνά πρέπει να μεταβούν στην ανεξαρτησία με έναν πιο απότομο τρόπο από ό,τι οι άλλοι (Gunawardena & Stich, 2021), ενώ η αναδυόμενη ενηλικίωση θεωρείται μια επικίνδυνη και

ευάλωτη περίοδος για τους νέους που αποχωρούν από το σύστημα παιδικής προστασίας (Sulimani-Aidan & Melkman, 2018).

Αν και οι περισσότερες χώρες αναγνωρίζουν, ότι η τοποθέτηση σε ίδρυμα δεν είναι η καλύτερη πρακτική για την ευημερία του παιδιού, η ιδρυματοποίηση συνεχίζει να είναι μια επιλογή και η παραμέληση των παιδιών παραμένει ένα παγκόσμιο φαινόμενο μεγάλης έκτασης. Υποστηρίζεται, επιπλέον, πως τα παιδιά σε ιδρύματα παρουσιάζουν μεγαλύτερα προβλήματα στην προσκόλληση και την συναισθηματική προσαρμογή τους σε σχέση με τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογενειακά περιβάλλοντα. Η ιδρυματοποίηση επομένως, παίζει καθοριστικό ρόλο για την επίτευξη μιας αυτοσυντηρούμενης, ανεξάρτητης ζωής κατά την ενηλικίωση (Lionetti et al., 2015).

Οι προαναφερθείσες δυσμενείς συνθήκες που επικρατούν στα ιδρυματικού τύπου περιβάλλοντα, με τη συχνή αλλαγή επαγγελματιών / φροντιστών και την έλλειψη εκπαίδευσης των φροντιστών αλλά και του επιστημονικού προσωπικού για την προώθηση της ανάπτυξης των ατόμων, συχνά προκαλούν στα ανήλικα άτομα στρες και και αίσθημα αδυναμίας, γεγονός που δεν ευνοεί τη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης και προκαλεί αρνητικά γνωστικά και κοινωνικο-συναισθηματικά αποτελέσματα, καθιστώντας τους νέους που έχουν φιλοξενηθεί σε τέτοια περιβάλλοντα ανέτοιμους και με λιγότερες ευκαιρίες σε σχέση με τον λοιπό πληθυσμό για προσαρμογή στην ενήλικη ζωή. Αυτές οι ευκαιρίες περιλαμβάνουν την οικογενειακή και την κοινωνική υποστήριξη. Η δημιουργία μιας νέας "οικογένειας" θα έχει σίγουρα αντίκτυπο στη ζωή των νέων, καθώς αναπτύσσουν ένα νέο κοινωνικό πλαίσιο (Muller et al., 2003).

Αναφορικά με την έννοια της στεγαστικής επισφάλειας, υποστηρίζεται πως είναι παράγοντας ανισότητας που επηρεάζει εκείνες τις ομάδες της κοινωνίας που είναι πιο ευάλωτες, δηλαδή νέους, ανέργους, άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (Clair, et al., 2018), με τους νέους που εξέρχονται από μονάδες παιδικής προστασίας σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό να είναι λιγότερο εκπαιδευμένοι, να αντιμετωπίζουν οικονομική και στεγαστική ανασφάλεια, να στερούνται κοινωνικής υποστήριξης και να εμπλέκονται με το ποινικό σύστημα

(Gunawardena & Stich, 2021), γεγονός που αποδεικνύει, πως πρέπει να μεταβούν στην ανεξαρτησία με έναν πιο απότομο τρόπο από ό,τι οι άλλοι συνομήλικοι τους.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Τυπολογία, ETHOS, τα άτομα που διαβιούν σε ιδρύματα παιδικής προστασία και με την ενηλικίωση τους καλούνται να αποχωρήσουν, ανήκουν στην κατηγορία εκείνη των ατόμων που δε διαθέτουν μόνιμη κατοικία αλλά είναι προσωρινά φιλοξενούμενοι (Houselessness).

Οι νεαροί ενήλικες που εξέρχονται από τις προαναφερθείσες δομές, κατά κύριο λόγο εξαιτίας της ενηλικίωσης τους, έρχονται συχνά αντιμέτωποι με φαινόμενα στεγαστικού αποκλεισμού και έλλειψης στέγης. Στην Ελλάδα, όπως ήδη αναφέρθηκε, όπως και στις υπόλοιπες χώρες του ευρωπαϊκού νότου οι κοινωνικές πολιτικές για τη στέγαση χαρακτηρίζονται υπολειμματικές, δίνοντας μεγάλη βαρύτητα στην οικογένεια, η οποία αποτελεί τον βασικό πάροχο πρόνοιας για τα μέλη της (Ferreira, 1996). Ο οικογενειακός θεσμός παρέχει στήριξη και προστασία προκειμένου να αποφευχθούν φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού και στεγαστικής επισφάλειας και αποτελεί βασικό παράγοντα στην κοινωνικοοικονομική και πολιτική αναπαραγωγή του νοτιευρωπαϊκού μοντέλου ευημερίας (Papadopoulos & Roumpakis, 2013).

Έτσι, η οικογένεια καλείται να αποτελέσει για τα άτομα «δίκτυ ασφαλείας» και να τα συνδράμει, ώστε να μη βρεθούν αντιμέτωπα με φαινόμενα στεγαστικού αποκλεισμού (Dagkouli–Kyriakoglou, 2018). Επιπλέον, σύμφωνα με τον Maloutas (2008), η οικογένεια αποτελεί τον βασικό μηχανισμό κατά της στεγαστικής περιθωριοποίησης, βοηθώντας στην διατήρηση της ανεξαρτησίας των νέων. Το ελληνικό κράτος πρόνοιας, ωστόσο, δεν ήταν ποτέ ιδιαίτερα ενεργό, ώστε να καλύψει τις ανάγκες των πολιτών του, αλλά ούτε ικανό να στηρίξει τις οικογένειες στο ρόλο τους ως φορέας πρόνοιας. Έτσι, η ελληνική πραγματικότητα και η οικογενειοκρατία είναι άρρηκτα συνδεδεμένες (Dagkouli–Kyriakoglou, 2018).

Οι διαγενεακές μεταβιβάσεις αποτελούν κυρίαρχο χαρακτηριστικό των στεγαστικών συστημάτων της νότιας Ευρώπης, με βασική διαφορά της Ελλάδας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του νότου, τη χρονική έκταση της οικονομικής κρίσης, η οποία ενισχύθηκε από την

εμφάνιση της υγειονομικής κρίσης και δημιούργησε ακόμη μεγαλύτερη δυσκολία στην πρόσβαση των νέων στην αγορά εργασίας, αναγκάζοντάς τους να παραμείνουν περισσότερο χρονικό διάστημα στη γονεϊκή εστία και να δέχονται οικονομική υποστήριξη από τους γονείς τους (Ismayrlis, 2019). Ωστόσο, αυτό δεν ισχύει για τους νέους που εξέρχονται από τις δομές παιδικής προστασίας, καθώς στερούνται οικογενειακού πλαισίου. Ωστόσο, αν διαθέτουν μια στοιχειώδη επικοινωνία με την οικογένεια, αναγκάζονται για τους παραπάνω λόγους να επιστρέψουν στα προβληματικά περιβάλλοντα, από τα οποία αρχικά απομακρύνθηκαν, ως έσχατη λύση.

Η οικογένεια στην Ελλάδα αποτελεί το βασικό μηχανισμό συγκέντρωσης και αναδιανομής περιουσιακών στοιχείων από γενιά σε γενιά (Papadopoulos & Roumpakis, 2013), γεγονός που συνιστά μια ιδιότυπη μορφή προσφοράς προς τα νεότερα μέλη (Dagkouli-Kyriakoglou, 2018). Σύμφωνα με την παραπάνω συγγραφέα ο διαμοιρασμός των ακινήτων και η οικονομική υποστήριξη αποτελούν τις δύο βασικές κατηγορίες οικογενειακών μεταβιβάσεων, ενώ σύμφωνα με την Siatitsa (2021) η οικογενειακή περιουσία και οι εν λόγω μεταβιβάσεις αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για την πρόσβαση των νέων όχι μόνο στην ιδιοκτησία αλλά και την εξασφάλιση στέγης γενικότερα.

Με την ενηλικίωση τους, λοιπόν, τα άτομα που διαβιούν σε δομές παιδικής προστασίας, εξαιτίας της απουσίας οικογενειακής υποστήριξης, θα βρεθούν αντιμέτωπα με τις στεγαστικές πολιτικές του νεοφιλελεύθερου κράτους πρόνοιας, με αυτές να περιορίζονται στην επιλεκτική λήψη έμμεσων μέτρων βραχυχρόνιου σχεδιασμού, τα οποία λειτουργούν κυρίως «πυροσβεστικά» και για τη διαχείριση της έκτακτης ανάγκης, στοχεύοντας στην απόκρυψη της ορατής περιθωριοποίησης.

Η ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση της κατοικίας και η δημιουργία ενός φάσματος υπηρεσιών αστέγων για όσους δε μπορούν να εξασφαλίσουν μόνοι την δική τους κατοικία δημιουργούν την αντίληψη της διαχείρισης της ακραίας φτώχειας και όχι τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής (Kourachanis, 2023). Επιπλέον, πολυάριθμες ΜΚΟ αλλά και πρωτοβουλίες πολιτών επιδιώκουν την ανάπτυξη δράσεων κοινωνικής αλληλεγγύης,

έχοντας ως στόχο την υλική και την ευρύτερη κοινωνική υποστήριξη των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και κυρίως των αστέγων, με τις δράσεις εταιρικής κοινωνικής ευθύνης να έχουν εμφανίσει σημαντική αύξηση κυρίως μετά την κρίση (Κουραχάνης, 2017).

2.2 Αποϊδρυματοποίηση και στέγαση ατόμων που προέρχονται από δομές παιδικής προστασίας

Η προσέγγιση της εναλλακτικής φροντίδας αναφέρεται στη διασφάλιση τρόπων εξατομικευμένης κοινωνικής υποστήριξης παιδιών που στερούνται τη φροντίδα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Θεμελιώδης στόχος της είναι να διασφαλίσει ότι όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από τις συνθήκες στο οικογενειακό τους περιβάλλον, έχουν την ευκαιρία να ζήσουν σε ένα ασφαλές, υγιές και υποστηρικτικό πλαίσιο, εντός του οποίου διαθέτουν την ευκαιρία να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά και κοινωνικά. Η επιδίωξη αυτή μπορεί να εκπληρωθεί με πολλές διαφορετικές μορφές παιδικής προστασίας. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι ο θεσμός της επιτροπείας, της αναδοχής ή της τεκνοθεσίας και οι πολιτικές υποστηριζόμενης διαβίωσης ανηλίκων (Julian and McCall, 2011), οι οποίες στοχεύουν στην μείωση της ιδρυματοποίησης που υφίστανται τα άτομα με την διαβίωση τους σε κλειστού τύπου δομές φιλοξενίας.

Σύμφωνα με την ηλεκτρονική πλατφόρμα anynet.gr⁷, όπου πρόκειται για το πληροφοριακό σύστημα υιοθεσίας και αναδοχής, αυτή τη στιγμή βρίσκονται στη χώρα μας περίπου 2500 ανήλικα σε δομές παιδικής προστασίας, τα οποία θα χρειαστεί να προσαρμοστούν από τη ζωή σε ιδρυματικό περιβάλλον στην κοινωνία με την ενηλικίωση τους αλλά και να στεγαστούν κάπου. Ωστόσο, η Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) 40494/22 ορίζει πως η διαβίωση στις Μονάδες Παιδικής Προστασίας μπορεί να παραταθεί μέχρι το 24^ο έτος της ηλικίας των ατόμων, εφόσον, συνεχίζουν τις σπουδές τους ή κριθεί από την Κοινωνική Υπηρεσία της Μονάδας η μη ετοιμότητα τους για ανεξάρτητη διαβίωση. Επομένως, είτε στην ηλικία των 18 είτε στην ηλικία των 24 ετών, οι νέοι που προέρχονται από ιδρυματικά πλαίσια, θα πρέπει να ανεξαρτητοποιηθούν και να επιβιώσουν μόνοι.

⁷ <https://www.anynet.gr/>

Δεδομένης της μη πρόβλεψης για τη στέγαση των ατόμων που έχουν ζήσει σε ιδρυματικού τύπου περιβάλλοντα μετά την αποχώρησή τους από τις δομές, την ιδρυματοποίηση που υφίστανται και την μη ετοιμότητά τους για σταδιακή και ομαλή αυτονόμηση, η πίεση της ΕΕ και η τεχνική βοήθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συνέβαλαν στην υιοθέτηση της στρατηγικής αποϊδρυματοποίησης το 2021 με το πρόγραμμα European Child Guarantee (EASPD, 2021).

Το μοντέλο European Child Guarantee χρηματοδοτήθηκε από την ΕΕ για την πιλοτική του φάση και θα χρηματοδοτηθεί περαιτέρω από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ελλάδας (Eurochild, 2022). Σύμφωνα με την οργάνωση Unicef (2022), η οποία ήταν υπεύθυνη για την υλοποίηση του εν λόγω προγράμματος στην πιλοτική του φάση, συνολικά 128 παιδιά έχουν υποστηριχθεί με βάση το μοντέλο αποϊδρυματοποίησης στη χώρα μας. Συγκεκριμένα 28 παιδιά που ζουν σε ιδρύματα με ατομικά σχέδια αποϊδρυματοποίησης που έχουν αναπτυχθεί και 100 παιδιά έχουν υποστηριχθεί μέσω της παρέμβασης στις δημοτικές κοινωνικές υπηρεσίες, σε περισσότερους από 22 δήμους στην περιοχή της Αττικής (Unicef, 2022).

Επιπλέον, τα παραπάνω οδήγησαν στη δημιουργία ενός μοντέλου ημι-αυτόνομης διαβίωσης (SIL) για ανηλίκους και νεαρούς ενήλικες, ώστε να αποχωρήσουν από την ιδρυματική φροντίδα. Συνεργάτης της Unicef για την υλοποίηση του προαναφερθέντος προγράμματος ήταν η οργάνωση IRC, της οποίας η έκθεση αναφορικά με τις εμπειρίες των εργαζομένων και των παιδιών, έπαιξε καθοριστικό ρόλο για το περιεχόμενο της ΚΥΑ 99619/2023 για τη δημιουργία μονάδων ημι-αυτόνομης διαβίωσης ατόμων 15 ετών και άνω που διαβιούν σε Μονάδες Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας (Unicef, 2022).

Η εν λόγω ΚΥΑ ορίζει δυνητικά ωφελούμενους του προγράμματος, άτομα ηλικίας δεκαπέντε (15) έως είκοσι έξι (26) ετών, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία, που διαβιούν σε δημόσιες και ιδιωτικές Μονάδες Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας, καθώς και ανηλίκους που παραμένουν προσωρινώς, κατόπιν σχετικής εισαγγελικής εντολής, για λόγους προστασίας, σε νοσηλευτική μονάδα. Οι ανήλικοι απαιτείται να είναι εγγεγραμμένοι στο Εθνικό Μητρώο Ανηλίκων, όπως προβλέπεται από το άρθρο 5 του ν. 4538/2018 (Α' 85) και δεν

επιτρέπεται η συμμετοχή ή η παραμονή ατόμων στο πρόγραμμα μετά το 26^ο έτος της ηλικίας του, ενώ την υλοποίηση του προγράμματος μπορούν να αναλάβουν νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου.

Σκοπός του προγράμματος ημιαυτόνομης διαβίωσης σε διαμερίσματα είναι η υποστήριξη των ωφελούμενων, σε κατάλληλο πλαίσιο εξατομικευμένης φροντίδας και υποστήριξης, σύμφωνα με τις ικανότητες και δεξιότητές τους, λαμβάνοντας υπ' όψη τις αναπτυξιακές τους ανάγκες, προκειμένου να επιτευχθεί η σταδιακή και ομαλή αυτονόμησή τους. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, ο φορέας υλοποίησης θα πρέπει να μεριμνά για τη πλήρη σχολική και ακαδημαϊκή ένταξη των ωφελούμενων και παράλληλα να παρέχονται υπηρεσίες στέγασης, να εξασφαλίζεται η ασφαλής και άνετη διαμονή, η καθημερινή φροντίδα, η ψυχοκοινωνική υποστήριξη και η διασύνδεση με συμπληρωματικές παροχές και υπηρεσίες, όπως υπηρεσίες υγείας, ενδυνάμωσης, ενίσχυσης δεξιοτήτων και επαγγελματικής καθοδήγησης, οι οποίες δύναται να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, ανάπτυξη δεξιοτήτων, εργασιακή συμβουλευτική και διασύνδεση με την αγορά εργασίας για τους ενήλικους ωφελούμενους του προγράμματος.

2.3 Μετάβαση στην ενήλικη ζωή και στεγαστικός αποκλεισμός ασυνόδευτων ανηλίκων

Σύμφωνα με την ειδική γραμματεία για την προστασία ασυνόδευτων ανηλίκων η μετάβαση στην ενήλικη ζωή για τους ασυνόδευτους ανηλίκους πρόσφυγες είναι μια ιδιαίτερα αγχωτική περίοδος, καθώς με την ενηλικίωσή τους χάνουν πολλά από τα προνόμια ενός προστατευτικού πλαισίου, συμπεριλαμβανομένων των επιτρόπων τους, των υπηρεσιών υποστήριξης και ορισμένες φορές την πρόσβαση σε στέγαση και εκπαίδευση. Δεν υπάρχει ξεκάθαρο νομικό πλαίσιο που να προβλέπει ειδική μέριμνα για το συγκεκριμένο ηλικιακό στάδιο, καθιστώντας συχνά τους νέους ενήλικες περισσότερο ευάλωτους με την κατάστασή τους, όσον αφορά στην κάλυψη των αναγκών προστασίας τους, πράγματι να επιδεινώνεται. Για τους παραπάνω λόγους προτείνεται η αναγνώριση των νεαρών ανηλίκων από 18 ως 21 ετών ως ξεχωριστής ομάδας και η παροχή κοινωνικής προστασίας. Τα πρώτα έτη ενηλικίωσης για τους πρώην ασυνόδευτους ανηλίκους πρέπει να αναγνωρίζονται ως μεταβατική περίοδος υποστήριξης.

Ωστόσο, με το κλείσιμο των κύριων προγραμμάτων στέγασης (πχ ESTIA), όταν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι συμπληρώσουν το 18^ο έτος της ηλικίας τους, πρέπει να μεταφερθούν σε καταυλισμούς, εκτός εάν τους χορηγηθεί παράταση παραμονής για μερικούς μήνες. Σύμφωνα με τον προηγούμενο νόμο 4960/2022, ΦΕΚ 145/Α/22-7-2022, υπήρχαν δύο λόγοι για πιθανή παράταση της παραμονής τους σε μονάδα φιλοξενίας: ο ένας είναι για εκπαιδευτικούς λόγους, μέχρι το τέλος της σχολικής χρονιάς μετά την ενηλικίωση, και ο άλλος για λόγους υγείας.

Πιο συγκεκριμένα, η παράταση για εκπαιδευτικούς λόγους απαιτεί τακτική παρακολούθηση μαθημάτων, η οποία τεκμηριώνεται από κοινωνικό λειτουργό, έως το τέλος της σχολικής χρονιάς. Ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να έχει καταγεγραμμένες τις απουσίες του παιδιού στον φάκελό του και αυτή η παράταση παρέχει χρόνο για να βοηθηθούν τα άτομα να δημιουργήσουν έγγραφα εργασίας, αλλά κυρίως για να τεθούν στόχοι και ένα σχέδιο δράσης βάσει των αιτημάτων και των αναγκών τους (Gerontaki et al., 2024).

Ομοίως, σχετικά με την παράταση για λόγους υγείας κοινωνικός λειτουργός μπορεί να αιτηθεί τη σχετική παράταση, εάν το άτομο έχει ιατρική πάθηση, ή είναι άτομο με αναπηρία και χρειάζεται άλλο είδος υποστήριξης, ή δε μπορεί να ζήσει ανεξάρτητα, ή αντιμετωπίζει συνθήκες που απαιτούν πρόσθετη υποστήριξη ή χρόνο για τη μετάβασή του εκτός προστατευμένου καταλύματος (πχ οικογενειακή επανένωση, μεταφορά σε άλλο καταφύγιο ή οργανισμό ή νοσοκομείο, ολοκλήρωση διαδικασιών επιδομάτων αναπηρίας κ.λπ.) (Gerontaki et al., 2024).

Ωστόσο, η οργάνωση ΜΕΤΑδραση σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες έχουν θέσει σε λειτουργία από το 2018 το πρόγραμμα διαβίωσης νέων 18+, όπου πρόκειται για μονάδες υποστηριζόμενης διαβίωσης ενηλίκων. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που έχουν λάβει άσυλο στην Ελλάδα δεν λαμβάνουν στήριξη, είτε στέγαση είτε οικονομική βοήθεια, από την ημέρα που ενηλικιώνονται. Αυτό το θεσμικό κενό στην παροχή προστασίας και στέγασης για νέους ενήλικες στοχεύει να καλύψει η ΜΕΤΑδραση με το πρόγραμμα SILA (Supported Independent Living in Adulthood).

Στόχος του προγράμματος είναι να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον για τους νεαρούς ενήλικες, δίνοντας έμφαση στην ένταξη στην αγορά εργασίας, στην ανάπτυξη του

κοινωνικού δικτύου, στην ανάληψη πρωτοβουλιών αλλά και στην ενίσχυση της αυτονόμησης. Η δράση παρέχει στους ωφελούμενους στέγαση και μια σειρά υπηρεσιών που καλύπτουν το σύνολο των βασικών τους αναγκών, όπως η νομική συνδρομή, η διερμηνεία και η ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Οι φιλοξενούμενοι είναι πρώην ασυνόδευτοι ανήλικοι, οι οποίοι φιλοξενούνταν σε διαμερίσματα υποστηριζόμενης αυτόνομης διαβίωσης ή σε κέντρα φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων.

Ωστόσο, το 2023 το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου ανακοίνωσε την δημιουργία ενός προγράμματος στέγασης για 2.000 πρώην ασυνόδευτους ανήλικους που έχουν ενηλικιωθεί, με την ονομασία Helios Junior, το οποίο θα υλοποιηθεί με την συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αφορά νέους από 18 ως 21 ετών. Σύμφωνα με την ανακοίνωση του υπουργείου το παρόν πρόγραμμα έρχεται να ενισχύσει στην πράξη το νέο νομοθετικό πλαίσιο, βάσει του οποίου η παραμονή στην χώρα των πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων συνδέεται με την εκπαίδευση και όπου σύμφωνα με αυτό, τα άτομα αποκτούν δεκαετή άδεια παραμονής εφόσον ολοκληρώσουν επιτυχώς τρία χρόνια δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως τα 23 τους χρόνια. Παρόλα αυτά το πρόγραμμα δεν έχει τεθεί σε ισχύ μέχρι και σήμερα.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο Τρίτο

3.1 Μεθοδολογία Έρευνας

Αφορμή για την διεξαγωγή της παρούσας μελέτης αποτέλεσε το προσωπικό ενδιαφέρον της γράφουσας και η εργασιακή της εμπειρία σε φορείς παιδικής προστασίας, τόσο με προσφυγικό πληθυσμό όσο και με ευάλωτα παιδιά που στερούνται οικογενειακής φροντίδας του γενικού πληθυσμού, μέσω της οποίας έχει εξοικειωθεί με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι κατά την παραμονή τους στις δομές παιδικής προστασίας αλλά και αυτές με την έξοδο τους από αυτές. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να κατανοήσει και να αποτυπώσει την άποψη επαγγελματιών από φορείς ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου της παιδικής προστασίας, αναφορικά με τις επιπτώσεις των κοινωνικών πολιτικών για την παιδική προστασία, τα κενά του συστήματος στη χώρα μας αλλά και τις προκλήσεις των ανηλίκων καθ'όλη την παραμονή τους στο σύστημα παιδικής προστασίας αλλά και τα φαινόμενα στεγαστικού αποκλεισμού που συνοδεύουν την ενηλικίωση.

Για τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας επιλέχθηκε ο συνδυασμός έρευνας γραφείου και ποιοτικών μεθόδων κοινωνικής έρευνας. Η έρευνα γραφείου επικεντρώθηκε στη διαδικτυακή χαρτογράφηση των μορφών κοινωνικής υποστήριξης κρατικών και μη δομών παιδικής προστασίας. Στο πίνακα που ακολουθεί στην επόμενη ενότητα, γίνεται μια προσπάθεια αποτύπωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών που προσφέρονται από το σύνολο των δομών με αποδέκτες ευάλωτα παιδιά που έχουν απομακρυνθεί από τα οικογενειακά τους περιβάλλοντα και ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες. Από την διαδικτυακή χαρτογράφηση που πραγματοποιήθηκε συνολικά εντοπίστηκαν είκοσι επτά (27) μη κρατικοί φορείς, εννέα (9) κρατικοί φορείς και μια (1) ανεξάρτητη αρχή.

Η εφαρμογή ποιοτικών μεθόδων κοινωνικής έρευνας ανταποκρίνεται στον σκοπό της να κατανοήσει εις βάθος τη βιωμένη εμπειρία των υποκειμένων, να εξερευνήσει τις δικές τους πεποιθήσεις και τη δική τους πραγματικότητα, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή και κατανοείται από τα ίδια τα άτομα (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2019; Μαντζούκας, 2007). Ακόμα, αφορμή για την επιλογή της ποιοτικής μεθόδου αποτέλεσε το γεγονός ότι η γράφουσα δεν επιδιώκει τη

γενίκευση στον γενικότερο πληθυσμό, την αλλά την κατανόηση της «μοναδικής» εμπειρίας των συνεντευξιαζόμενων (Πυργιωτάκης & Συμεού, 2016).

Η συνέντευξη αξιοποιήθηκε ως μεθοδολογικό εργαλείο για την παρούσα έρευνα, διότι έτσι δόθηκε στους συμμετέχοντες η δυνατότητα να εκφράσουν τις απόψεις τους και να μιλήσουν ελεύθερα (Κυριαζή, 2011). Επιπροσθέτως, κατά τη διάρκεια των δια ζώσης συνεντεύξεων, η γράφουσα είχε την ευκαιρία να παρατηρήσει μη λεκτικά μηνύματα από τις αντιδράσεις των συνεντευξιαζόμενων, καθώς και τη δυνατότητα να δώσει έμφαση σε αποκρίσεις με ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον για το αντικείμενο της έρευνας (Πυργιωτάκης & Συμεού, 2016). Τέλος, επιλέχθηκε η ημιδομημένη μορφή συνεντεύξεων, διότι προσέφερε μεγαλύτερη ευελιξία στη γράφουσα, δεδομένου ότι αν και βασίζεται σε προσχεδιασμένες ερωτήσεις, παρέχει τη δυνατότητα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης να πραγματοποιούνται αλλαγές στη διάταξή τους, να αναδιατυπώνονται με τρόπο συμβατό με το άτομο που συμμετέχει, καθώς και να παρέχονται επεξηγήσεις (Πυργιωτάκης & Συμεού, 2016).

Για τη διεξαγωγή των ποιοτικών συνεντεύξεων σχεδιάστηκε ένας οδηγός συνέντευξης μέσω του οποίου επιχειρήθηκε η κάλυψη όλων των ερευνητικών ερωτημάτων. Οι θεματικοί άξονες του οδηγού συνέντευξης χωρίστηκαν σε γενικές γραμμές στις παρακάτω κατηγορίες: νεοφιλελευθερισμός και παιδική προστασία, κοινωνική πολιτική και παιδική προστασία στην Ελλάδα, δομές παιδικής προστασίας στην Ελλάδα και τέλος, μετάβαση στην ενήλικη ζωή και στεγαστικός αποκλεισμός των ατόμων. Σε ό,τι αφορά τη μεθοδολογία της έρευνας, οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν με τη χρήση ψηφιακού μέσου ηχογράφησης και απομαγνητοφωνήθηκαν προκειμένου να πραγματοποιηθεί η ανάλυση των δεδομένων.

Η έρευνα επικεντρώθηκε σε εκπροσώπους ορισμένων ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου οργανώσεις, που δραστηριοποιούνται σε δράσεις παιδικής προστασίας στην Αθήνα με έμφαση στις δομές φιλοξενίας ευάλωτων παιδιών και ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων.

3.2 Χαρτογράφηση δομών παιδικής προστασίας της Αττικής για ευάλωτα παιδιά και ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες

	Ειδική Ομάδα Στόχος	Κοινωνικές Υπηρεσίες
ΝΠΔΔ 1	Ευάλωτα παιδιά 4-12 ετών	Πρόγραμμα αναδοχής – υιοθεσίας Φιλοξενία και Βασικής Υλικής Συνδρομής Ανηλίκων Δράσεις ψυχαγωγικού, εκπαιδευτικού, μορφωτικού και πολιτιστικού χαρακτήρα
ΝΠΔΔ 2	Βρέφη και νήπια	Ξενώνας βρεφών Πρόγραμμα αναδοχής – υιοθεσίας Πρόγραμμα αναζήτησης ριζών
ΝΠΔΔ 3	Έφηβα κορίτσια	Ξενώνας Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Προγράμματα ψυχοκοινωνικής υποστήριξης
ΝΠΔΔ 4	Μόνες γυναίκες σε εγκυμοσύνη Βρέφη	Ξενώνας Εγκύων – Λεχωίδων Παροχή συμβουλευτικής, οικονομικής, ενίσχυσης και νομικής και ιατροφαρμακευτικής κάλυψης στις γυναίκες Προσωρινή φιλοξενία βρεφών Πρόγραμμα αναδοχής – υιοθεσίας
ΝΠΔΔ 5	Παιδιά 0-18	Προγράμματα πρόληψης, διάγνωσης, πιστοποίησης δυσχερειών και χορήγηση γνωματεύσεων

		Προγράμματα συμβουλευτικής και θεραπευτικής αντιμετώπισης
ΝΠΔΔ 6	Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Ελεγχόμενη δομή προσωρινής φιλοξενίας: στέγαση, σίτιση , βασική υλική συνδρομή Ψυχοκοινωνική υποστήριξη & Εκπαιδευτικά προγράμματα
ΝΠΔΔ 7	Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Ελεγχόμενη δομή προσωρινής φιλοξενίας: στέγαση, σίτιση , βασική υλική συνδρομή Ψυχοκοινωνική υποστήριξη & Εκπαιδευτικά προγράμματα
ΝΠΔΔ 8	Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Ελεγχόμενη δομή προσωρινής φιλοξενίας: στέγαση, σίτιση , βασική υλική συνδρομή Ψυχοκοινωνική υποστήριξη & Εκπαιδευτικά προγράμματα
ΝΠΔΔ 9	Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Ελεγχόμενη δομή προσωρινής φιλοξενίας: στέγαση, σίτιση , βασική υλική συνδρομή Ψυχοκοινωνική υποστήριξη & Εκπαιδευτικά προγράμματα
Ανεξάρτητη αρχή	Παιδιά 0-18	Εκθέσεις για ζητήματα δικαιωμάτων των παιδιών Συνηγορία

Μη Κερδοσκοπικό Σωματείο	Ασυνόδευτοι Ανήλικες Πρόσφυγες Ευάλωτα Παιδιά	Καταγραφή ασυνόδευτων ανηλίκων που ζουν σε επισφαλείς συνθήκες Συνηγορία Εκπαίδευση επαγγελματιών Εκπαιδευτικά προγράμματα ανηλίκων
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία	Παιδιά 12-18 Ενήλικες 18-25 που έχουν ζήσει σε δομές παιδικής προστασίας	Εκπαιδευτικά προγράμματα Ψυχοκοινωνική υποστήριξη Στεγαστικό πρόγραμμα νεαρών ενηλίκων
ΜΚΟ 1	Ευάλωτα Παιδιά Παιδιά σε Καθεστώς Εξαφάνισης Ορφανά Παιδιά Παιδιά Θύματα Βίας Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Ξενώνες Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Ανηλίκων Τηλεφωνική Γραμμή Προληπτικής Υποστήριξης Στέγες Παιδιών Θυμάτων Κάθε Μορφής Βίας Δράσεις Πρόληψης και Αναζήτησης Εξαφανισμένων Παιδιών Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας, Ψυχοκοινωνικής και Ιατρικής Στήριξης Ευάλωτων Παιδιών Δράσεις Συνηγορίας Παιδιού

	Ενήλικοι σε Μετεφηβική Ηλικία	
ΜΚΟ 2	Παιδιά Θύματα Βίας Ορφανά Παιδιά	Ξενώνες Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Ανηλίκων Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης και Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Δομές Ημι-αυτόνομης Διαβίωσης
ΜΚΟ 3	Βρέφη Παιδιά Θύματα Βίας Ορφανά Παιδιά Ευάλωτα Παιδιά Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Ξενώνας Βρεφών Κοινοτικές Δομές Στέγασης Υπηρεσία Αναδοχής Στέγες Νέων Κέντρο Ημέρας για Ευάλωτα Παιδιά Κέντρο Ημέρας για Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας και Δημιουργικής Απασχόλησης Δράσεις Κοινωνικής Ευαισθητοποίησης Αντιμετώπιση Έκτακτων Αναγκών Δράσεις Συνηγορίας
ΜΚΟ 4	Ανήλικα Κορίτσια	Ξενώνας Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Θηλέων

		Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας και Δημιουργικής Απασχόλησης Δράσεις Στήριξης Ευάλωτων Φοιτητριών
ΜΚΟ 5	Ανήλικα Κορίτσια	Ξενώνας Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Δράσεις Εκπαίδευσης και Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης
ΜΚΟ 6	Παιδιά Θύματα Βίας	Πρόληψη Μορφών Παιδικής Κακοποίησης Τηλεφωνική Γραμμή Πρόληψης Παιδικής Κακοποίησης και Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Εκστρατείες Κοινωνικής Ευαισθητοποίησης για την Κακοποίηση Παιδιών
ΜΚΟ 7	Παιδιά σε Κατάσταση Έκτακτης Ανάγκης Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Διαχείριση Ασφαλών Ζωνών Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Ασυνόδευτων Ανηλίκων Προσφύγων σε Καταυλισμούς Στέγασης Προσφύγων Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας και Δημιουργικής Απασχόλησης
ΜΚΟ 8	Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες Έφηβοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Ξενώνας Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Ασυνόδευτων Ανηλίκων Προσφύγων Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας
ΜΚΟ 9	Ευάλωτα Παιδιά	Τηλεφωνική Γραμμή Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης

		Βασική Υλική Συνδρομή Υπηρεσίες σε Καταστάσεις Έκτακτης Ανάγκης
ΜΚΟ 10	Παιδιά με Νεοπλασματική Ασθένεια	Στεγαστική Φιλοξενία Οικογενειών Παιδιών με Νεοπλασματική Ασθένεια που Προέρχονται από την Επαρχία Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας Δράσεις Ιατρικής Φροντίδας Δράσεις Κοινωνικής Ευαισθητοποίησης
ΜΚΟ 11	Ευάλωτα Παιδιά Ευάλωτοι Έφηβοι Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες Έφηβοι Πρόσφυγες	Ξενώνες Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Ευάλωτων Παιδιών Δομές Ημι-αυτόνομης Διαβίωσης Ευάλωτων Εφήβων Κέντρο Υποστήριξης Νέων Δράσεις Παρέμβασης στον Δρόμο (Streetwork) Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας και Εκπαίδευσης
ΜΚΟ 12	Ευάλωτα Παιδιά Ευάλωτοι Έφηβοι Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Διαχείριση Ασφαλών Ζωνών Φιλοξενίας Ανηλίκων και Βασικής Υλικής Συνδρομής Ασυνόδευτων Ανηλίκων Προσφύγων σε Καταυλισμούς Στέγασης Προσφύγων Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης και Εκπαίδευσης Δράσεις Συνηγορίας Δικαιωμάτων Παιδιού

	Ανήλικοι Ρομά Ανήλικα Ευάλωτα Κορίτσια Ανήλικα Κορίτσια Ρομά	Δράσεις Κοινωνικής Ευαισθητοποίησης Δράσεις Κοινωνικής Ενδυνάμωσης και Απασχολησιμότητας Ευάλωτων Εφήβων και Νέων που Βιώνουν Τραύμα
ΜΚΟ 13	Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Ξενώνες Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Ασυνόδευτων Ανηλίκων Προσφύγων Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας και Εκπαίδευσης Δράσεις Συνηγορίας για τα Δικαιώματα του Παιδιού
ΜΚΟ 14	Ευάλωτα Παιδιά Ενήλικα Υιοθετημένα Άτομα	Δράσεις Κοινωνικής Ευαισθητοποίησης για τον Θεσμό της Αναδοχής Πρώθηση Πρακτικών Αποϊδρυματοποίησης (Εκπαίδευση Επαγγελματιών, Στήριξη Εφήβων σε Εναλλακτική Φροντίδα, κ.α.) Δράσεις Συνηγορίας Δικαιωμάτων Παιδιού Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης Ενηλίκων Υιοθετημένων Ατόμων
ΜΚΟ 15	Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Δομές Ημι-αυτόνομης Διαβίωσης

ΜΚΟ 16	Άπορα Παιδιά	Δράσεις Βασικής Υλικής Συνδρομής για Άπορα Παιδιά και Οικογένειες Δράσεις Εκπαίδευσης Κοινωνικό Παιδικό Κομμωτήριο Δράσεις Κοινωνικής Ευαισθητοποίησης
ΜΚΟ 17	Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες Έφηβοι Ανήλικοι Πρόσφυγες	Διαχείριση Ασφαλών Ζωνών Φιλοξενίας Ανηλίκων και Βασικής Υλικής Συνδρομής σε Καταυλισμούς Στέγασης Προσφύγων Δράσεις και Υπηρεσίες Έκτακτης Ανάγκης για Μεταναστευτικούς Πληθυσμούς που Βρίσκονται σε Κατάσταση Μετακίνησης Δράσεις Εξάλειψης Κοινωνικών Διακρίσεων στο Σχολικό Περιβάλλον και τον Αθλητισμό Δράσεις Συνηγορίας Δικαιωμάτων Παιδιού Δράσεις Εκπαίδευσης Εκπαιδευτικών στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση Δράσεις Προαγωγής Απασχολησιμότητας και Καινοτομίας για Ευάλωτους Εφήβους Πρόσφυγες
ΜΚΟ 18	Ευάλωτα Παιδιά	Δομή Παιδικής Βιβλιοθήκης και Δράσεις Πολιτισμού Δράσεις Κινητών Μονάδων Παιδικής Προστασίας

	Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες Ευάλωτοι Έφηβοι	Δράσεις Συνηγορίας Δικαιωμάτων του Παιδιού Δράσεις Κοινωνικής Ευαισθητοποίησης
ΜΚΟ 19	Αγέννητα Παιδιά Ευάλωτα Παιδιά σε Βρεφική Ηλικία και Μητέρες	Δράσεις Βασικής Υλικής Συνδρομής Εγκύων και Μητέρων Παιδιών σε Βρεφική Ηλικία Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας και Εκπαίδευσης Δράσεις Κοινωνικής Ευαισθητοποίησης
ΜΚΟ 20	Ευάλωτα Παιδιά Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Πρόσφυγες Παιδιά Ρομά Παιδιά Θύματα Διεθνούς Σωματεμπορίας (Trafficking)	Ξενώνες Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Προσφύγων Κέντρο Ημέρας για Ασυνόδευτους Ανηλίκους Πρόσφυγες Δράσεις Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας και Κοινωνικών Διακρίσεων σε Παιδιά Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας και Εκπαίδευσης Ασυνόδευτων Ανηλίκων Προσφύγων Δράσεις Κοινωνικής Ευαισθητοποίησης
ΜΚΟ 21	Ευάλωτα Παιδιά και Έφηβοι σε Κατάσταση Ανάγκης	Ξενώνας Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Ευάλωτων Εφήβων Ξενώνας Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Εφήβων Προσφύγων

	Έφηβοι Πρόσφυγες	Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας και Εκπαίδευσης Δράσεις Συνηγορίας Δικαιωμάτων Παιδιού
ΜΚΟ 22	Ευάλωτοι Έφηβοι και Νέοι Ευάλωτοι Έφηβοι Μετανάστες και Πρόσφυγες	Δράσεις Βασικής Υλικής Συνδρομής Δράσεις Κατάρτισης, Απασχολησιμότητας και Επιχειρηματικότητας
ΜΚΟ 23	Ορφανά Παιδιά	Ξενώνας Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας και Εκπαίδευσης
ΜΚΟ 24	Ευάλωτα Παιδιά Ορφανά Παιδιά Παιδιά Θύματα Βίας Ευάλωτοι Έφηβοι	Ξενώνας Φιλοξενίας Παιδιών σε Κατάσταση Ανάγκης Δομή Ημι-αυτόνομης Διαβίωσης Εφήβων Κέντρο Ημερήσιας Φροντίδας και Στήριξης Οικογένειας Κέντρο Θεραπείας Τραύματος Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας και Συμβουλευτικής
ΜΚΟ 25	Ασυνόδευτοι Ανηλικοί Πρόσφυγες Ευάλωτα Παιδιά και Έφηβοι	Διαχείριση Ασφαλών Ζωνών Φιλοξενίας και Βασικής Υλικής Συνδρομής Ασυνόδευτων Ανηλίκων σε Καταυλισμούς Στέγασης Προσφύγων Ξενώνες Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Προσφύγων Υπνωτήριο Ανηλίκων σε Κατάσταση Αστεγίας

	Έφηβοι Ανήλικοι Πρόσφυγες Ενήλικοι Πρόσφυγες σε Μετεφηβική Ηλικία	Δομές Ημι-αυτόνομης Διαβίωσης Ασυνόδευτων Ανηλίκων Προσφύγων και Προσφάτως Ενηλικιωμένων Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Φροντίδας, Διερμηνείας και Εκπαίδευσης Δράσεις Αναδοχής και Επιτροπείας Ασυνόδευτων Ανηλίκων Προσφύγων Δράσεις Συνηγορίας Δικαιωμάτων Παιδιού
ΜΚΟ 26	Ευάλωτα Παιδιά από Φυλετικές, Εθνικές, Θρησκευτικές Μειονότητες	Κέντρο Κοινωνικής Στήριξης Παιδιών και Οικογένειας (Κέντρο Ημέρας για Μικρά Παιδιά, Εφήβους και Οικογένειας)
ΜΚΟ 27	Νέοι 12-17 ετών που ζουν σε Δομές Παιδικής Προστασίας	Δράσεις Ψυχοκοινωνικής Ενδυνάμωσης Νέων 12-17 ετών που ζουν σε Ιδρύματα Σχεδιασμός και Υλοποίηση Εκπαιδευτικών Δράσεων Δράσεις Συμβουλευτικής, Σταδιοδρομίας και Επαγγελματικού Προσανατολισμού Διοργάνωση Πολιτιστικών Δράσεων

Πηγή: Διαδικτυακή Αναζήτηση / Ιδία Επεξεργασία

Από τη βιβλιογραφική επισκόπηση που προηγήθηκε έγινε αντιληπτό πως η ευρύτερη κρίση και η επικράτηση του νεοφιλελεύθερου κράτους ευημερίας, με την απόσυρση του κράτους και την αδυναμία του για κοινωνική συνοχή και υποστήριξη εν γένει, δε θα μπορούσαν

να αφήσουν ανεπηρέαστο τον τομέα της παιδικής προστασίας. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, από τα ευρύματα ορισμένων ερευνητικών οργανισμών και φορέων προκύπτει πως τα 2/3 των φορέων για την παιδική προστασία στη χώρα μας προέρχονται από μη κρατικούς φορείς, με τους περισσότερους να εμφανίζονται στην Περιφέρεια Αττικής (Ρίζες ΑΜΚΕ, 2015). Η παραπάνω θέση επιβεβαιώνεται από την έρευνα γραφείου που πραγματοποιήθηκε.

Παρόλο που οι σύγχρονες προσεγγίσεις της παιδικής προστασίας συνηγορούν υπέρ της απομάκρυνσης από το μοντέλο της κλειστού τύπου ιδρυματικής φιλοξενίας, η οποία κυριαρχούσε για πολλές δεκαετίες, και της μετάβασης προς μια ανοικτού τύπου προσέγγιση εναλλακτικών μορφών οικογενειακής και κοινοτικής φροντίδας με την εξατομικευμένη συνδρομή των κοινωνικών υπηρεσιών (Royce and Griffiths, 2020), παρατηρείται πως πολλοί από τους φορείς παρέχουν κλειστού τύπου φιλοξενία στα άτομα ενισχύοντας έτσι την ιδρυματοποίηση, της οποίας οι επιπτώσεις αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια. Οι κρατικοί φορείς παρέχουν στο σύνολο τους κλειστού τύπου φιλοξενία για τους ανήλικους.

Επιπλέον, παρόλο που το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού συνεπάγεται τη δυνατότητα του να ζει εντός της τοπικής κοινότητας μεγάλωνοντας σε ένα περιβάλλον οικογενειακού τύπου, αντί του ιδρύματος, και εντός αυτού να έχει την ευχέρεια κάλυψης του συνόλου των κοινωνικών αναγκών που δύναται να του διασφαλίσει τις προοπτικές παιδικής ευημερίας, η πρόωθηση του θεσμού της αναδοχής, της υιοθεσίας και της επιτροπείας και η ενίσχυση και υποστήριξη της οικογένειας παρουσιάζονται στη μειοψηφία των φορέων για την παιδική προστασία, ενισχύοντας έτσι το αφήγημα για την αναγκαία μεταβολή της κοινωνικής πολιτικής για την παιδική προστασία προς τις εναλλακτικές μορφές φροντίδας.

Ακόμα, παρατηρείται πως λίγες μη κυβερνητικές οργανώσεις παρέχουν εξειδικευμένου τύπου υπηρεσίες για ζητήματα παιδικής κακοποίησης, ή για ζητήματα παιδικής αστεγίας, μέσω τηλεφωνικής γραμμής υποστήριξης ή streetwork και υπνωτήριο αστέγων ανηλίκων, αποδεικνύοντας τον προσανατολισμό τους στη διαχείρισης επειγουσών καταστάσεων. Τέλος, ένα αξιοσημείωτο φάσμα πρωτοβουλιών από μη κρατικούς φορείς σχετίζεται με δράσεις ψυχοκοινωνικής φροντίδας και συνηγορίας γύρω από τα δικαιώματα των ευάλωτων παιδιών και των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων.

3.3 Παρουσίαση Ερευνητικών Ευρημάτων

Κύριος στόχος της παρούσας μελέτης είναι η επαλήθευση των προαναφερθέντων βιβλιογραφικών ισχυρισμών, σε μια προσπάθεια ανάδειξης των κύριων ερευνητικών ερωτημάτων. Ο πρώτος θεματικός άξονας ευρημάτων που ανακύπτει από την έρευνα πεδίου σχετίζεται με την επικράτηση ενός μοντέλου παιδικής προστασίας υπολειμματικού χαρακτήρα. Ο δεύτερος θεματικός άξονας συνδέεται με την επικράτηση της ΜΚΟποίησης στην παιδική προστασία και η εργαλειοποίηση των ιδιωτικών φορέων. Τέλος, ο τρίτος θεματικός άξονας αντιστοιχεί στην μετάβαση στην ενήλικη ζωή και τα φαινόμενα στεγαστικού αποκλεισμού για τα ευάλωτα παιδιά και τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες.

A. Υπολειμματική κοινωνική πολιτική και παιδική προστασία για ευάλωτα παιδιά και ασυνόδευτους ανήλικες πρόσφυγες

Όπως προκύπτει από την βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε, η οικογένεια στην Ελλάδα έχει άτυπα αναλάβει προνοιακό ρόλο, εξαιτίας των κρατικών ελλείψεων και αδυναμιών στην υποστήριξη των ατόμων, χωρίς ωστόσο αυτή η υποκατάσταση να έχει συνοδευτεί από διευρημένες δράσεις οικογενειακής πολιτικής (Μουσούρου, 2005). Σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες συμφώνησαν, πως η αρχική πλαισίωση και υποστήριξη της οικογένειας πιθανότατα να προλάμβανε την απομάκρυνση των ανηλίκων. Οι πολιτικές λιτότητας της τελευταίας δεκαπενταετίας και η κρίση, οδήγησαν πολλές οικογένειες σε φαινόμενα κοινωνικής επισφάλειας και ακραίας φτώχειας (Δημουλάς και Κουζής, 2018).

Επιπλέον, η γενική συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας και η ανεπάρκεια οικογενειακής πολιτικής δημιούργησε υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης στην παιδική προστασία. Τα παιδιά συχνά απομακρύνονται ξαφνικά και βίαια σε συνθήκες κατεπείγοντος, τοποθετούνται σε κάποια νοσοκομειακή μονάδα, στην οποία ενδέχεται να παραμείνουν από μήνες έως και έτη μέχρι την τελική τοποθέτησή τους σε κάποιο ιδρυματικού τύπου περιβάλλον, το οποίο θα έπρεπε να λειτουργεί ως μεταβατικό στάδιο.

Γίνεται, επομένως, αντιληπτό, πως η απουσία των προληπτικών μηχανισμών, ώστε να αποφευχθεί η απομάκρυνση των παιδιών από τις βιολογικές οικογένειες, είναι αυτή που σε ορισμένες περιπτώσεις οδηγεί στην εισαγγελική εντολή για απομάκρυνση (Eurochild, 2022). Ακόμα, η «προσωρινή λύση» του νοσοκομείου και η βραχυπρόθεσμη διαμονή στις δομές παιδικής προστασίας μετατρέπονται συχνά σε μακροχρόνιες, εξαιτίας πολλαπλών ελλείψεων, που θα αναλυθούν εκτενώς στη συνέχεια. Επιπλέον, επαληθεύεται η θεωρία αναφορικά με τον κατακερματισμένο χαρακτήρα της παιδικής προστασίας εν γένει.

«Θα μπορούσαμε να τα έχουμε αποφύγει όλα αν υποστηρίζονταν οι γονείς, γιατί δεν είναι όλες οι περιπτώσεις προς απομάκρυνση, δεν είναι όλα κακοποίηση ή σοβαρή παραμέληση... τα παιδιά συνήθως έχουν απομακρυνθεί βίαια, δεν έχουν ενημερωθεί κατάλληλα, κόβεται απότομα η επικοινωνία με την οικογένεια και ορισμένες φορές δεν καταλαβαίνουν καν γιατί, μένουν καιρό στο δωμάτιο κάποιου νοσοκομείου και μετά μεταφέρονται σε ένα ίδρυμα... και τελικά μένουν καιρό σε μας, ιδρυματοποιούνται. Είμαστε νεκροταφεία ψυχών, τα παιδιά μπαίνουν και δε μπορούν να βγουν με τίποτα.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Η απουσία συντονισμένων δράσεων εναλλακτικής φροντίδας και η υιοθέτηση ενός συστήματος παιδικής προστασίας που λειτουργεί πυροσβεστικά, φανερώνουν τον υπολειμματικό χαρακτήρα των κοινωνικών πολιτικών για την παιδική προστασία. Παρόλο που έχει αποδειχθεί πως οι εν λόγω δράσεις είναι καταλληλότερες για το βέλτιστο συμφέρον των ανηλίκων και παρόλο που η τοποθέτηση των παιδιών σε προστατευμένα, οικογενειακά περιβάλλοντα είναι προσφορότερη για εκείνα, το νούμερο των παιδιών που φιλοξενούνται σε πλαίσια κλειστού τύπου είναι ακόμα υψηλό (Συνήγορος του Πολίτη, 2020).

Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες αναφέρονται στην εξαιρετικά περιορισμένης κλίμακας εφαρμογή της αναδοχής εξαιτίας της έλλειψης κατάλληλης ενημέρωσης του κοινού σχετικά με τον θεσμό, γεγονός που αποδεικνύεται από τις ελάχιστες και με πολλά κριτήρια επιλεξιμότητας για τα παιδιά αιτήσεις του έχουν λάβει χώρα. Αναφέρεται επιπλέον, πως η

πλειοψηφία των αιτούντων συμμετέχει στη διαδικασία μονάχα με το ενδεχόμενο της υιοθεσίας, ενώ παράλληλα τονίζονται οι δυσκολίες των υφιστάμενων αναδόχων.

«Οι αιτήσεις για αναδοχή είναι πολύ λιγότερες από ότι για υιοθεσία και το πληροφοριακό σύστημα θυμίζει e-shop, όπου επιλέγει κανείς κουτάκια αναφορικά με το τι του αρέσει σε ένα παιδάκι και μετά γίνεται η σύνδεση.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

«Οι ανάδοχοι θα μπορούσαν να γίνουν οι ίδιοι πρεσβευτές της αναδοχής, ωστόσο αν τους δοθεί η δυνατότητα να μιλήσουν, θα αναφερθούν πρωτίστως στις δυσκολίες και στην ελλιπή οργάνωση. Εάν το ευρύ κοινό ενημερωθεί για τις προβληματικές του συστήματος αναδοχής, αυτό θα λειτουργήσει ως δυσφήμιση.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Παράλληλα τονίζονται δομικά κενά στην πρακτική του θεσμού της αναδοχής (Μπαλτσιώτη και Φαρμακοπούλου, 2023), με την υποστελέχωση των υπηρεσιών στις περιφέρειες από κατάλληλα καταρτισμένους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους, γεγονός που δυσχεραίνει την τακτική και ουσιαστική υποστήριξη όλων των ενδιαφερόμενων πλευρών (ανήλικοι – ανάδοχη οικογένεια – βιολογική οικογένεια). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μη ομαλή προσαρμογή τους και την αύξηση των «αποτυχημένων αναδοχών» με τις επιστροφές των παιδιών στα ιδρυματικά περιβάλλοντα και τον επανατραυματισμό τους.

«Υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών που επιστρέφουν στο ίδρυμα, ύστερα από μια αποτυχημένη αναδοχή. Όταν δεν πετυχαίνει είναι τραυματικό και για το παιδί αλλά και για τον ενήλικα πολλές φορές. Μπορεί να είναι πολύ αξιόλογος και να θέλει να δώσει όλη του την προσοχή και την αγάπη αλλά να μην τα καταφέρει.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Ιδιωτικού Δικαίου

Ακόμα ένα σημαντικό εύρημα της παρούσας μελέτης, είναι η προσπάθεια που καταβάλλεται από τους επαγγελματίες των κλειστού τύπου δομών για την υποστήριξη της

βιολογικής οικογένειας και το ενδεχόμενο επιστροφής των ανηλίκων σε αυτή. Ωστόσο, εξαιτίας ελλείψεων σε επίπεδο υποδομών και ανθρώπινου δυναμικού προκύπτει μια ασυντόνιστη προσπάθεια που εν τέλει πολλές φορές δεν επιφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Ορισμένοι συμμετέχοντες υποστηρίζουν, πως η υποστελέχωση των κοινωνικών υπηρεσιών σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης επηρεάζει την επανασύνδεση των μελών της οικογένειας, μιας και οι επαγγελματίες στους δήμους δε διαθέτουν τα επαρκή μέσα για την έγκαιρη κοινωνική έρευνα, για την πλαισίωση και καθοδήγηση της οικογένειας.

«Τα επισκεπτήρια της βιολογικής οικογένειας γίνονται στον προαύλιο χώρο, ασχέτως των καιρικών συνθηκών και πολλά γίνονται ταυτόχρονα για πολλές οικογένειες. Επίσης εκεί δεν υπάρχει κοινωνικός λειτουργός να εποπτεύει την επικοινωνία. Καμιά φορά υπάρχει κάποιος ασκούμενος, ο οποίος είναι ανέτοιμος να ενισχύει την επικοινωνία και να εκπαιδεύει τους γονείς παράλληλα στη διαχείριση των παιδιών τους.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

«Πολλές φορές δε μπορεί να ανταποκριθεί και η κοινωνική υπηρεσία του δήμου και να δώσει κατευθύνσεις στη βιολογική οικογένεια για το τι θα έπρεπε να τροποποιήσει στις συνθήκες της, έτσι ώστε να είναι δυνατή η επιστροφή του παιδιού.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Λόγος γίνεται για προγράμματα στέγασης σε διαμερίσματα ημι – αυτόνομης διαβίωσης, τα οποία έχουν λειτουργήσει κυρίως πιλοτικά μέχρι στιγμής, μέσω των οποίων επιτυγχάνεται πιο εύκολα η αποϊδρυματοποίηση, η αυτονομία των ανηλίκων και τέλος η προετοιμασία τους για τη μετάβαση στην ενήλικη ζωή (Lionetti et al., 2015), ενώ παράλληλα θίγονται ζητήματα απουσίας ξενώνων προσωρινής φιλοξενίας, μικρότερης δυναμικής ατόμων που θα λειτουργήσουν ως σκαλοπάτι για την ομαλότερη προσαρμογή και την πιο επιτυχημένη κοινωνική ενσωμάτωση των ανηλίκων.

«Θα έπρεπε να υπάρχουν σπίτια προσωρινής φιλοξενίας με μικρό αριθμό παιδιών, όπως δουλεύουν οι ψυχιατρικοί ξενώνες, για να έχουν τη δυνατότητα τα παιδιά να ακουστούν και να δουλευτόύν καλύτερα μέχρι να επιστρέψουν στην οικογένεια ή να μπουν σε μια ανάδοχη ή θετή.»

Αναφορικά με την αναχρονιστική πρακτική της ιδρυματικής φροντίδας στην παιδική προστασία, επιβεβαιώνονται από τις συνεντεύξεις οι βιβλιογραφικοί ισχυρισμοί, σχετικά με τον διαρκή επανατραυματισμό των ανηλίκων, μέσω των πολλαπλών αντιξοοτήτων και παθογενειών, στις οποίες εκτίθενται (Mylonakou-Keke et al., 2016). Παράλληλα το δυσμενές πλαίσιο των ιδρυμάτων σε συνδυασμό με την απουσία επικράτησης εναλλακτικών μορφών φροντίδας, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, γενά ένα αίσθημα μειονεξίας και ιδρυματισμού, το οποίο διαιωνίζεται με την μακρόχρονη παραμονή σε τέτοιου τύπου περιβάλλοντα.

Κατά γενική ομολογία οι δομές παιδικής προστασίας διέπονται από διάφορες προβληματικές, οι οποίες με τη σειρά τους δημιουργούν επιπλέον ζητήματα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η έλλειψη ιδιωτικότητας των ανηλίκων, η υποστελέχωση σε ανθρώπινο δυναμικό, η ενίοτε υποβαθμισμένη κατάρτιση του, η συχνή εναλλαγή του αλλά και τα σημάδια επαγγελματικής εξουθένωσης. Επιπλέον, παρατηρείται ανεπάρκεια εξατομικευμένων δράσεων ενίσχυσης αναφορικά πάντα με την εκάστοτε ανάγκη αλλά και θέματα υποδομών. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα την γενικευμένη ανομοιογένεια στην παρεχόμενη υπηρεσία και την εμφάνιση συναισθηματικών ελλειμμάτων των ανηλίκων, τη γενικευμένη αντίσταση τους στην αλλαγή, τη σύναψη προβληματικών διαπροσωπικών σχέσεων, την αποκοπή τους από την οικογένεια και την κοινότητα εν γένει, αισθήματα ανασφάλειας και προσκόλλησης (Συνήγορος του Πολίτη, 2020).

«Δεν υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες για να δουλέψει ένας επαγγελματίας. Είμαστε σε συνθήκες εργασιακής επισφάλειας με τις συμβάσεις ορισμένου χρόνου, ενώ παράλληλα δουλεύουμε με ιδιαίτερα δύσκολο πληθυσμό. Είμαστε όλοι με burn out χωρίς εποπτεία και με αισθήματα ματαιώσης.»

«Τα κορίτσια εμφανίζουν συναισθηματικά ελλείμματα που προσπαθούν να καλύψουν με προβληματικές σχέσεις, πολλές φορές με κακοποιητικούς συντρόφους που τις εκμεταλλεύονται. Έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση και δεν έχουν μάθει να διεκδικούν.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Η επικράτηση του μοντέλου έκτακτης ανάγκης στην παιδική προστασία, το οποίο αδυνατεί να διασφαλίσει το βέλτιστο συμφέρον των ανηλίκων και σημειώνει παραβιάσεις βασικών δικαιωμάτων, δε θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστο τον προσφυγικό πληθυσμό. Οι στεγαστικές πολιτικές για τους ασυνόδευτους ανήλικες εξακολουθούν να έχουν τον χαρακτήρα της επείγουσας φιλοξενίας (Kourachanis, 2021). Αυτό προκύπτει από την στέγαση των ανηλίκων σε ασφαλείς ζώνες των καταυλισμών, σε ξενοδοχεία και σε δομές προσωρινής φιλοξενίας, γεγονός που αποδεικνύει πως η κοινωνία εν γένει είναι ακόμα ανέτοιμη να διαχειριστεί την κατάσταση και μιλάει υπό όρους κατεπείγοντος. Δεν είναι λίγες οι φορές που ανήλικοι έχουν αναγκαστεί να συμβιώσουν με ενήλικες ή να τοποθετηθούν εκτός του καταυλισμού σε σκηνές, εξαιτίας έλλειψης διαθέσιμου χώρου και συνωστισμού στις ασφαλείς ζώνες.

«Ακόμα μιλάμε με όρους επείγοντος και πως θα βουλώσουμε τρύπες μιας και είναι επίσημα πολιτική επιλογή να μην γίνονται αυτά που πρέπει και να χρησιμοποιούνται ad hoc άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Ιδιωτικού Δικαίου

Ακόμα, προκύπτει πως οι προβληματικές που αναφέρθηκαν παραπάνω για τις κλειστού τύπου δομές φιλοξενίας των ευάλωτων παιδιών ισχύουν και για τα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, με τους συμμετέχοντες να τονίζουν την υποστελέχωση και την ανεπαρκή εκπαίδευση του προσωπικού, κυρίως σε αυτό της καθημερινής φροντίδας, στα κύρια ζητήματα. Ακόμα, λόγος γίνεται για την ασάφεια στο καθηκοντολόγιο των επαγγελματιών, η οποία αφήνει περιθώρια διαχείρισης κατά το δοκούν. Τέλος, υποστηρίζεται πως ο θεσμός της επιτροπείας έχει δημιουργήσει εντονότερα προβλήματα στη λειτουργία των ΚΦΑΑ, εξαιτίας του εποπτικού της ρόλου.

«Ένα παιδί μπορεί να φτάσει στο σημείο να πρηστεί σε όλο του το πρόσωπο για να υπάρξει συνοδεία σε οδοντίατρο. Επίσης συχνά παρατηρούμε προσωπικό που δεν είναι καταρτισμένο στην εργασία με ευάλωτα παιδιά. Δεν γνωρίζουν πως να συμπεριφερθούν σε έναν έφηβο που ενδεχομένως κάνει χρήση ναρκωτικών ή που συμπεριφέρεται αντιδραστικά. Δεν υπάρχουν σαφή όρια των επαγγελματικών ρόλων

και αυτό φυσικά οι επαγγελματίες το εκμεταλλεύονται πολλές φορές. Προφανώς, είναι δουλειά των εντεταλμένων επιτροπείας να βρίσκουν τι πηγαίνει λάθος στα ΚΦΑΑ και κανένας δε συμπαθεί αυτόν που βρίσκει τι πάει λάθος.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Ιδιωτικού Δικαίου

Οι ΜΚΟ παιδικής προστασίας που δραστηριοποιούνται στο προσφυγικό, τονίζουν τη συμβολή τους στις συστημικές πιέσεις για την νομοθέτηση του θεσμού της επιτροπείας. Ωστόσο η αποτύπωση του στο θεσμικό περιβάλλον δεν επετεύχθη με έναν λειτουργικό τρόπο. Από τις συνεντεύξεις επισημαίνεται ένα χαώδες νομικό πλαίσιο που έχει οριστεί για την επιτροπεία. Ακόμα ένα ζήτημα είναι τα σοβαρά προβλήματα που δημιουργούνται από τη μεγάλη αναλογία μεταξύ ασυνόδευτων ανηλίκων και εντεταλμένου επιτροπείας. Συνέπεια είναι ο τελευταίος να μη μπορεί να ανταποκριθεί πλήρως στις αυξημένες απαιτήσεις των παιδικών αναγκών. Παράλληλα, η ελλιπής ενημέρωση για τον εν λόγω θεσμό σε φορείς κοινωνικής πολιτικής δημιουργεί δυσκολίες στην εκτέλεση του έργου των εντεταλμένων επιτροπείας, οι οποίοι καλούνται να επεξηγούν διαρκώς την έννοια και το περιεχόμενο του ρόλου τους.

«Η επιτροπεία είναι ένα υπέροχο πρόγραμμα που δε το αφήνουν να αναπνεύσει. Υπάρχει ένα τρομερά δυσλειτουργικό νομικό πλαίσιο, γεγονός που αποδεικνύει πως δε λαμβάνονται υπόψιν οι δυσκολίες του πεδίου κατά την θέσπιση των διατάξεων και τον σχεδιασμό πολιτικής. Δεν είναι εφικτό να είσαι καλός κηδεμόνας σε δεκαπέντε παιδιά ταυτόχρονα και να τα πλαισιώνεις όλα το ίδιο καλά. Δεν είναι δυνατό να μεριμνάς για την κάλυψη των αναγκών τους αναφορικά με την εκπαίδευση, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, την ασφάλεια και τη νομική υποστήριξη στο σύνολο τους. Επίσης υπάρχει έλλειμμα γνώσης στο τι σημαίνει επιτροπεία. Πρέπει να εξηγούμε παντού ποιοι είμαστε και τι κάνουμε.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Ιδιωτικού Δικαίου

Αξίζει να σημειωθεί πως από τις συνεντεύξεις με το προσωπικό των δομών προέκυψαν σημαντικές πληροφορίες αναφορικά με τις δομές ημι- αυτόνομης διαβίωσης και την επιλογή των ανηλίκων που θα φιλοξενηθούν σε αυτές (Anderson et al., 1993). Πρόκειται για ένα φαινόμενο το οποίο έχει συναντηθεί στην περιορισμένη ανάπτυξη και άλλων προγραμμάτων κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα, όπως το Στέγη και Εργασία για τους Άστεγους (Kourachanis,

2017). Σύμφωνα με αυτή τη φιλοσοφία επιλέγονται οι πιο λειτουργικοί ωφελούμενοι, γεγονός που συνεπάγεται τον αποκλεισμό των ευάλωτων παιδιών που επέδειξαν στο παρελθόν οποιαδήποτε μορφή παραβατικής συμπεριφορά. Εξίσου, αναφέρονται σημαντικά προβλήματα υποστελέχωσης των δομών ημι-αυτόνομης διαβίωσης σε ανθρώπινο δυναμικό. Παράμετρος που εξασθενεί συνολικά την ενταξιακή επίδραση που δύνανται να επιφέρουν.

«Αν κάποιο παιδί είχε μια μικροπαραβατική συμπεριφορά κάποια στιγμή στη ζωή του αυτομάτως αποκλείεται από την πρόσβαση στα SIL. Οποιοδήποτε εντοπισμένο πρόβλημα χρήσης ναρκωτικών ή μικροκλοπής τους στερεί από πρόσβαση στις δομές. Η έλλειψη προσωπικού είναι το κυριότερο πρόβλημα των δομών ημι – αυτόνομης διαβίωσης, καθώς δεν μπορεί να λειτουργήσει σωστά η δομή. Ένας συντονιστής υπάρχει και τα κάνει όλα. Πλέον πολλά SIL δεν έχουν καν δικηγόρο και νοσηλεύτη.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Ιδιωτικού Δικαίου

B. Αποκρατικοποίηση στην παιδική προστασία και εργαλειοποίηση των ιδιωτικών φορέων

Οι δημόσιοι φορείς κάνουν λόγο για τη σταδιακή αποκρατικοποίηση και την ΜΚΟποίηση στην παιδική προστασία. Αναφέρονται στην έντονη παρουσία των ιδιωτών στο χώρο της παιδικής προστασίας και κυρίως στις κλειστού τύπου δομές, οι οποίες θέτουν αυστηρά κριτήρια επιλεξιμότητας των παιδιών που θα φιλοξενήσουν. Τονίζεται, πως η απόσυρση του κράτους και το περιθώριο που αφήνει στους ιδιώτες να πράττουν κατά το δοκούν, αναφορικά με το τι και πως θα προσφέρουν στην παιδική προστασία εν γένει, ταλαιπωρεί τους δημόσιους φορείς, οι οποίοι υστερούν αριθμητικά και απαρτίζονται από επαγγελματίες με μεγαλύτερη επαγγελματική εξουθένωση. Αυτό, επομένως, επηρεάζει την παρεχόμενη υπηρεσία προς τα παιδιά.

«Όταν πρόκειται για την εισαγωγή των ανηλίκων από τα νοσοκομεία, μια ΜΚΟ έχει τη δυνατότητα να επιλέξει παιδιά, να τα επισκεφτεί στο νοσοκομείο και να δει αν ταιριάζουν στο προφίλ της για να δει αν θα τα πάρει, ενώ οι κρατικές δομές δεν έχουν αυτή τη δυνατότητα. Αυτό όλο έχει ως αποτέλεσμα οι κρατικές δομές να είναι γεμάτες με παιδιά με δυσκολίες, που συνήθως δε θέλουν οι άλλοι. Όταν απορρίπτονται από τις ΜΚΟ έρχονται σε μας.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Όπως σχολιάζεται από τους συνεντευξιζόμενους, ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα των δομών παιδικής προστασίας είναι η εξασφάλιση χρηματοπιστωτικής ροής για την διατήρηση της βιωσιμότητας τους. Αυτό διαφαίνεται ιδιαίτέρως σημαντικό και για τις ιδιωτικού και για τις δημοσίου δικαίου οργανώσεις. Οι ιδιωτικού δικαίου οργανώσεις κάνουν λόγο για σχέσεις εξάρτησης με τους χρηματοδότες τους και έντονο ενδιαφέρον για τη εκταμίευση κονδυλίων, τονίζοντας, πως πολλές φορές αυτό το ενδιαφέρον για την χρηματοδότηση αποπροσανατολίζει τις οργανώσεις από την αρχική τους αποστολή για ουσιαστική κοινωνική παρέμβαση και τις κάνει να εστιάζουν στην επίτευξη αριθμητικών στόχων. Αντιθέτως, οι δημοσίου δικαίου αναφέρονται στα ζητήματα που προκαλεί η έλλειψη χρηματοδότηση και στην ενασχόληση των επαγγελματιών για την εύρεση εθελοντών ή δωρητών για την κάλυψη των αναγκών των ανηλίκων ή την κάλυψη των κτιριακών αναγκών, γεγονός που τους εξουθενώνει και τους αποσυντονίζει.

«Οι επαγγελματίες και η ομάδα δεν προσανατολίζεται στις ανάγκες των παιδιών και στις συνθήκες διαβίωσης τους. Αλλά στο πως θα μπορέσουν να κάνουν νούμερα, να πάρουν νέες χρηματοδοτήσεις, κλπ. Είναι μια συνθήκη πολύ κοστολογημένη που δεν κοιτάζει την ποιότητα της παιδικής προστασίας.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Ιδιωτικού Δικαίου

«Έχουμε σοβαρό θέμα χρηματοδότησης. Έτσι προσπαθούμε να καλύψουμε τα κενά μας μέσα από τον εθελοντισμό, μιας και το προσωπικό δεν είναι επαρκές γιατί δε γίνονται προσλήψεις. Οι εθελοντές μας οργανώνουν επίσης πολλές φορές μπαζάρ για την οικονομική ενίσχυση μας, ώστε να μπορούμε να καλύψουμε τις ανάγκες μας. Δεχόμαστε με χαρά χορηγίες και για τα κτιριακά μας. Δηλαδή ναι μεν γίνονται ανακαινίσεις και συντηρήσεις αλλά είμαστε και ένα κτίριο ιδιαίτερο, με πολλά έξοδα. Αν δεν είχαμε αυτές τις μεγάλες χορηγίες θα είχαμε θέματα σοβαρά βιωσιμότητας. Κάθε χρόνο γίνονται περισσότερες περικοπές στα χρήματα που δίνονται από το κράτος. Το να μην έχουμε προσωπικό να συνοδεύσει τα παιδιά σε εξωσχολικές δραστηριότητες, ακόμα και πάρτι συμμαθητών τους, έχει αντίκτυπο στην κοινωνικοποίηση τους και στο πόσο εν τέλει «κλείνονται» στο ίδρυμα»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Απόρροια του χρηματοπιστωτικού ζητήματος των ιδιωτικών οργανώσεων και της εξάρτησης από τους χρηματοδότες, είναι οι πιεστικές πρακτικές, που εκείνοι υιοθετούν προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα κατά κύριο λόγο πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα τους. Γίνεται αναφορά για έντονη συμμετοχή των χρηματοδοτών στη λήψη αποφάσεων αναφορικά με τις δράσεις που αφορούν τον εξυπηρετούμενο πληθυσμό ή κατευθυντήριες οδηγίες για το χρόνο και τον τρόπο που θα ξοδευτούν τα χρήματα που προσέφεραν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους, να επηρεάζεται σημαντικά η παρεχόμενη υπηρεσία στα παιδιά. Ακόμα, για να επιτευχθεί η οικονομική εξασφάλιση των φορέων, συχνά εργαλειοποιούνται τα ίδια τα παιδιά, μέσα από καμπάνιες προβολής και διαφήμισης. Με αυτό τον τρόπο υπονομεύεται η αξιοπρέπεια των ανηλίκων, μέσω του δημόσιου στιγματισμού τους.

«Το αν τα παιδιά θα πάνε θέατρο ή στις δράσεις κάποιου εμπορικού καταστήματος έχει να κάνει με το τι θα πει ο χρηματοδότης και από το αν έχει κάποια συνεργασία με κάποιον επιχειρηματία. Επίσης, συχνά τα παιδιά πιέζονται ή τους γίνεται συναισθηματικός πόλεμος για να βγουν μια φωτογραφία ή να παρευρεθούν σε μια εκδήλωση.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Ιδιωτικού Δικαίου

Η αστάθεια στη ροή της χρηματοδότησης έχει δημιουργήσει, εκτός των άλλων, σοβαρές καθυστερήσεις στις πληρωμές των εργαζομένων των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται κυρίως με τον ανήλικο προσφυγικό πληθυσμό. Αυτή η κατάσταση δεν πλήττει μόνο την οικονομική ευχέρεια των εργαζομένων, αλλά οδηγεί και στη διαμόρφωση ενός διαρκούς αισθήματος εργασιακής επισφάλειας. Ευρύτερα, εξαιτίας τέτοιων φαινομένων πολλοί εργαζόμενοι των ΜΚΟ αναγκάζονται συχνά να αλλάζουν φορέα απασχόλησης ή ακόμα και επάγγελμα. Κατά τον τρόπο αυτό υφίσταται απώλεια εξειδικευμένου και καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού επάνω σε δράσεις κοινωνικής πολιτικής. Ακόμα, παρατηρείται εργαλειοποίηση των εργαζομένων των ΜΚΟ, με στόχο την εκταμίευση των δόσεων της χρηματοδότησης. Χαρακτηριστικά αναφέρονται περιστατικά, όπου ΜΚΟ προχώρησαν σε μαζικές απολύσεις εργαζομένων τους, προκειμένου να προκαλέσουν πίεση προς το κράτος, αναδεικνύοντας, έτσι, την ανάγκη για άμεση καταβολή της χρηματοδότησης.

Γ. Μετάβαση στην ενήλικη ζωή και φαινόμενα στεγαστικού αποκλεισμού για ευάλωτα παιδιά και ασυνόδευτους ανήλικες πρόσφυγες

Η ενηλικίωση θεωρείται μια επικίνδυνη και ευάλωτη περίοδος για τους νέους που αποχωρούν από το σύστημα παιδικής προστασίας (Sulimani-Aidan & Melkman, 2018), γεγονός που επαληθεύεται από τις συνεντεύξεις με τους επαγγελματίες στο χώρο της παιδικής προστασίας. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι περισσότεροι νέοι άπτονται πρακτικών και καθημερινών ζητημάτων αλλά και συναισθηματικών ελλειμμάτων. Πιο συγκεκριμένα, προκύπτει πως οι νέοι που δεν τοποθετήθηκαν σε οικογενειακού τύπου φροντίδα και παρέμειναν στις δομές φιλοξενίας μέχρι την ενηλικίωση στερούνται κοινωνικών δεξιοτήτων, εμφανίζουν έντονη προσκόλληση στα πλαίσια και δυσκολία στην προσαρμογή.

«Έχουν δυσκολία στη συνδιαλλαγή με τον κόσμο. Επίσης τα παρατάνε πάρα πολύ εύκολα, έχουν τρομερή ματαιώση και υπάρχει τεράστια εξάρτηση με τη δομή και το προσωπικό της. Θα απευθυνθούν σε εμάς με την πρώτη δυσκολία. Έχουν μάθει να τα έχουν όλα έτοιμα στα πρακτικά και στα καθημερινά και αυτό τα καθιστά ανέτοιμα για την ενηλικίωση και την αυτονομία. Όταν πρέπει να αποχωρήσουν από τη δομή δυσκολεύονται πάρα πολύ να προσαρμοστούν. Νιώθουν ότι τους εγκαταλείπουν εκ νέου μόλις τους ζητείται να αποχωρήσουν»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Επιπλέον, προκύπτει πως ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα των νέων είναι το ζήτημα της στέγασης. Οι συμμετέχοντες αναφέρονται στα φαινόμενα στεγαστικού αποκλεισμού με τα οποία οι νέοι έρχονται αντιμέτωποι κατά την αποχώρηση από τη δομή φιλοξενίας και τονίζουν πως γίνονται προσπάθειες εύρεσης του καταλληλότερου στεγαστικού πλάνου για τον κάθε νέο, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση με την οικογένεια. Ειδικότερα, προκύπτει πως πολλοί νέοι επιλέγουν να επιστρέψουν στα βιολογικά οικογενειακά περιβάλλοντα, ακόμα και αν δεν έχει επιτευχθεί η αποκατάσταση των σχέσεων ή των ζητημάτων που οδήγησαν στην αρχική απομάκρυνση. Ακόμα, πολλοί νέοι δημιουργούν τη δική τους οικογένεια στην πρώιμη ενήλικη ζωή, πιθανότατα με ακατάλληλους συντρόφους, σε μια προσπάθεια καλλιέργειας του

ανήκειν, φαινόμενο που είναι περισσότερο εμφανές στο γυναικείο φύλο, γεγονός που τοποθετεί και μια έμφυλη διάσταση στο εν λόγω ζήτημα.

«Βαθιά επιθυμία όλων των παιδιών είναι να επιστρέψουν στις οικογένειες τους πάντα, ακόμα και όταν δεν πρέπει. Είναι η έσχατη λύση για εμάς κάποιες φορές, εκείνα όμως αυτό θέλουν πραγματικά. Άλλες φορές συνάπτουν σχέσεις και δημιουργούν τη δική τους οικογένεια, παρόλο που μπορεί να είναι πολύ μικρά ηλικιακά, δηλαδή μόλις δεκαοκτώ – δεκαεννέα ετών – κυρίως τα κορίτσια – στην προσπάθεια τους να ανήκουν κάπου και να έχουν ένα σπίτι και μια οικογένεια. Κυοφορούν σε μικρές ηλικίες γιατί έτσι νομίζουν πως θα λύσουν το στεγαστικό τους πρόβλημα τις περισσότερες φορές.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Ακόμα, μια επιλογή είναι η προσπάθεια ενοικίασης κατοικίας, δεδομένης της δυσκολίας για απόκτηση ιδιόκτητης στέγης, σε ένα ευρύ κλίμα στεγαστικής επισφάλειας με την αύξηση στις τιμές των ενοικίων, στα οποία έχει επιδράσει αρνητικά η αλματώδης επέκταση των πρακτικών βραχυχρόνιας μίσθωσης (Airbnb). Σε αυτό το στάδιο, εκτός από τη δυσκολία στην εύρεση προσιτής κατοικίας, οι νέοι που εξέρχονται από τις δομές παιδικής προστασίας αντιμετωπίζονται με καχυποψία από τους ιδιοκτήτες των ακινήτων, μόλις αποκαλύψουν στοιχεία για την πρότερη στεγαστική τους κατάσταση.

«Συνήθως ξεκινάει ο ιδιοκτήτης να ρωτάει διάφορα πράγματα. Μόλις ενημερώσουν ότι προέρχονται από ίδρυμα υπάρχει καχυποψία και δε τους εμπιστεύονται και εκεί αρχίζουν να τους αποφεύγουν. Τους λένε πως τελικά δε θα το νοικιάσουν και πως το θέλουν για ιδιοκατοίκηση.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Επιπλέον, η εργασιακή επισφάλεια των νέων, όπως γίνεται αντιληπτό, συμπλέει με την στεγαστική (FEANTSA, 2021). Οι νέοι για να μπορέσουν να νοικιάσουν μια κατοικία θα πρέπει πρωτίστως να εργάζονται, ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους. Ωστόσο, η στεγαστική επισφάλεια, είναι παράγοντας ανισότητας που επηρεάζει εκείνες τις ομάδες της κοινωνίας που είναι πιο ευάλωτες, δηλαδή εν προκειμένω, τους νέους με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (Clair, et al., 2018), μιας και στερούνται εργασιακών προσόντων και εξειδίκευσης.

«Θα πρέπει να εργαστούν και σίγουρα δε θα κερδίζουν πολλά χρήματα για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις σημερινές ανάγκες με το τρέχον κόστος ζωής. Θα αναγκαστούν να εργαστούν επίσης ανασφάλιστοι τις περισσότερες φορές. Θα εργαστούν κυρίως στην εστίαση, μιας και δε μπορούν να κάνουν κάτι άλλο και εκεί θα είναι αδήλωτοι συνήθως.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Προκύπτει, επιπλέον, από τις συνεντεύξεις πως η πλειοψηφία των δομών συνεχίζει να συνδράμει τους νέους, ακόμα και με την αποχώρησή τους, ποικιλοτρόπως και σύμφωνα με τις δυνατότητες κάθε πλαισίου. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένες εύρωστες ιδιωτικού δικαίου οργανώσεις προσφέρουν χρηματικά ποσά και οικοσυσκευές τους «καλύτερους» νέους με την εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο, επιβεβαιώνοντας και εδώ την φιλοσοφία της «αφρόκρεμας», ενώ οι δημόσιες δομές κάνουν λόγο για μίσθωση διαμερισμάτων και κάλυψη όλων των πάγιων εξόδων για ελάχιστες περιπτώσεις παιδιών που δε διαθέτουν καμία άλλη στεγαστική επιλογή.

«Δίνεται ένα σημαντικό ποσό για τους φοιτητές και τους προσφέρουμε και διάφορα άλλα πράγματα για το νοικοκυριό τους, από ηλεκτρικές συσκευές μέχρι κουζινικά. Πολλές φορές αν έχουν επιτύχει σε άλλη πόλη, μπορεί να καλύπτουμε και το ενοίκιο.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Ιδιωτικού Δικαίου

«Εμείς διαθέτουμε 3-4 διαμερίσματα για τα παιδιά μας, περίπου τεσσάρων θέσεων το καθένα. Βέβαια σε αυτά θα στεγαστούν παιδιά από όλες τις δημόσιες δομές. Γίνεται συμβούλιο και έτσι αποφασίζεται ποιος θα μπει. Ο πληθυσμός προκύπτει από όλους μας και δίνεται προτεραιότητα στα παιδιά που δεν έχουν καμία άλλη επιλογή, σε αυτά με τα περισσότερα προβλήματα.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Αναφορικά με το πρόγραμμα European Child Guarantee, το οποίο περιγράφηκε στο θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας, οι συνεντευξιαζόμενοι δεν διέθεταν πρόσθετες πληροφορίες. Αναφέρεται πως το πρόγραμμα τέθηκε ξανά σε ισχύ από το καλοκαίρι του 2024 και υλοποιείται από διαφορετική οργάνωση από αυτή που έτρεξε το πιλοτικό. Λόγος γίνεται για αλλαγή στο ηλικιακό εύρος των ωφελούμενων, που όπως διευκρινίστηκε πλέον εξυπηρετεί μόνο

ενήλικα άτομα 18-26 ετών. Ωστόσο, η γράφουσα δεν κατάφερε να επιβεβαιώσει τον παραπάνω ισχυρισμό για την επανέναρξη του προγράμματος.

«Τώρα το πρόγραμμα το έχει αναλάβει άλλη οργάνωση από όσο γνωρίζω και κάποια από τα κορίτσια που επιλέχθηκαν είναι από εμάς που ήταν και στην πιλοτική φάση, ωστόσο δεν κρατάμε επαφή και δεν γνωρίζω πως πηγαίνει, γιατί έχουμε παραδώσει τους φακέλους τους στην οργάνωση που ανέλαβε. Γνωρίζω πως έχει αλλάξει το ηλικιακό και βγήκαν τα ανήλικα. Πλέον είναι για ενήλικες μόνο.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Δημοσίου Δικαίου

Αναφορικά με τον προσφυγικό πληθυσμό, επιβεβαιώνονται οι βιβλιογραφικοί ισχυρισμοί σχετικά με την απουσία ξεκάθਾਰου νομικού πλαισίου για την υποστήριξη των ασυνόδευτων ανηλίκων μετά την ενηλικίωση που έχουν λάβει προσφυγικό καθεστώς. Για τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες οι μόνες στεγαστικές επιλογές είναι η επιστροφή σε καταυλισμούς. Λόγος γίνεται για απουσία δομών για ενήλικες πρόσφυγες με ζητήματα ψυχικής υγείας επίσης.

«Μπορεί να αναφέρουμε το πόσο γρήγορη είναι η διαδικασία ασύλου εδώ σε σχέση με άλλες χώρες και πως σε ένα μήνα έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία, αλλά μετά είσαι ξεκρέμαστος και δεν υπάρχει ενταξιακή πολιτική για τους πρόσφυγες.»

Στέλεχος σε Δομή Παιδικής Προστασίας Ιδιωτικού Δικαίου

Συνολικά, προκύπτει πως τα ευρήματα της έρευνας πεδίου επιβεβαιώνουν τον υπολειμματικό χαρακτήρα της κοινωνικής πολιτικής στην παιδική προστασία και την υιοθέτηση υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης για τα ευάλωτα παιδιά του γενικού πληθυσμού και τους ασυνόδευτους ανήλικες πρόσφυγες. Ακόμα, φανερώνουν τη σταδιακή αποκρατικοποίηση αλλά και την εργαλειοποίηση των εργαζομένων των ιδιωτικών φορέων αλλά και των αποδεκτών των υπηρεσιών. Τέλος, πιστοποιείται πως η μετάβαση στην ενήλικη ζωή συνοδεύεται από ποικίλες δυσκολίες με κύριο ζήτημα τα φαινόμενα στεγαστικού αποκλεισμού για τα ευάλωτα παιδιά και τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες.

Συμπεράσματα

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας ήταν η μελέτη του συστήματος παιδικής προστασίας στην Ελλάδα, με κύριο άξονα μελέτης τα παιδιά που έχουν απομακρυνθεί από τα οικογενειακά τους περιβάλλοντα και διαβιούν σε δομές παιδικής προστασίας αλλά με τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες που βρίσκονται στη χώρα μας. Επιπλέον, εξετάστηκε η μετάβαση στην ενήλικη ζωή τόσο για την μια πληθυσμιακή ομάδα όσο και για την άλλη, σε μια προσπάθεια ανάδειξης των δυσκολιών που τη συνοδεύουν αλλά και τη στεγαστική επισφάλεια με την οποία βρίσκονται αντιμέτωποι οι νέοι που εξέρχονται από το σύστημα παιδικής προστασίας.

Τα παιδιά που απομακρύνονται από τα οικογενειακά τους περιβάλλοντα και οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες επηρεάστηκαν από την μετακύλιση της κρατικής ευθύνης για την προστασία τους στους ιδιωτικούς φορείς, δημιουργώντας έτσι μια ΜΚΟποιημένη εικόνα κοινωνικής πολιτικής, σε συνδυασμό με την σταδιακή άφιξη των προσφυγικών ροών από το 2015 και την γενικότερη οικονομική δυσχέρεια των τελευταίων δεκαπέντε περίπου ετών. Οι κοινωνικές πολιτικές για την παιδική προστασία εν γένει χαρακτηρίζονται υπολειμματικές, με κύριο χαρακτηριστικό τους την επικράτηση ενός οικογενειοκρατικού προνοιακού μοντέλου υποστήριξης, όπου η οικογένεια κατέχει την πλήρη ευθύνη συνδρομής των μελών της, χωρίς ωστόσο αυτή η υποκατάσταση να έχει συνοδευτεί από διευρημένες δράσεις οικογενειακής πολιτικής για την ενίσχυση και τελική επίτευξη του προνοιακού της ρόλου.

Η σημαντική συρρίκνωση του κράτους ευημερίας και η ανεπάρκεια οικογενειακής πολιτικής οδήγησε στην επικράτηση υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης στην παιδική προστασία. Στη χώρα μας, παρόλο που έχουν παρουσιαστεί ποικιλοτρόπως οι συνέπειες μιας ιδρυματικού τύπου φροντίδας για τα ανήλικα, και παρόλο που έχουν τονιστεί τα οφέλη των εναλλακτικών μορφών φροντίδας, εξακολουθούν τα παιδιά να φιλοξενούνται σε κλειστού τύπου δομές με την απομάκρυνση τους από την οικογένεια ή να στριμώχνονται σε υποτιθέμενες ασφαλείς ζώνες των καταυλισμών προσφύγων. Προκύπτει, πως αν είχε πραγματοποιηθεί η αρχική υποστήριξη της οικογένειας, πιθανότατα να μην είχε συντελεστεί η απομάκρυνση, τουλάχιστον σε περιπτώσεις μη κακοποίησης ή σοβαρής παραμέλησης.

Η πλειοψηφία των δομών ανήκουν στον ιδιωτικό τομέα, στερούνται κεντρικού συντονισμού, λειτουργούν σε ένα φάσμα διακριτικής ευχέρειας και παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ τους. Τα ανήλικα που είναι αποδέκτες των υπηρεσιών τους πολλές φορές στερούνται ιδιωτικότητας και ελευθερίας βούλησης και έκφρασης μέσα σε ένα γενικότερο πλαίσιο ελέγχου από τους φορείς. Το προσωπικό είναι υποστελεχωμένο, παρουσιάζει φαινόμενα επαγγελματικής εξουθένωσης, εργάζεται κάτω από κακές συνθήκες και συχνά εναλλάσσεται. Οι πόροι είναι περιορισμένοι και οι δομές συχνά επιδεικνύουν εξάρτηση από τους χρηματοδότες τους, προκειμένου να επιτύχουν τη βιωσιμότητα τους, με τους επαγγελματίες και τους ωφελούμενους συχνά να εργαλαιοποιούνται με στόχο την άσκηση πολιτικής πίεσης και την εύρεση πόρων. Οι δυσκολίες που αναφέρθηκαν παραπάνω συμβαδίζουν με αυτές που παρουσιάζονται στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων. Υποστελέχωση και ελλιπής κατάρτιση προσωπικού είναι οι βασικοί προβληματικοί άξονες στις εν λόγω στεγαστικές δομές.

Από τα παραπάνω προκύπτει, πως οι συνθήκες διαβίωσης στα ιδρύματα δεν προάγουν τη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, ούτε εξασφαλίζουν προοπτικές παιδικής ευημερίας, με την κατάσταση για τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες να είναι εμφανώς δυσκολότερη, καθώς συνδυάζουν την ευαλωτότητα της ανηλικότητας και το προσφυγικό υπόβαθρο, ενώ διαβιούν στην πλειοψηφία τους σε καταυλισμούς και επείγουσες φιλοξενίες. Η διαβίωση των ανηλίκων σε περιβάλλον οικογένειας ή εντός της κοινότητας, έχει χαρακτηριστεί ως προσφορότερη για την παιδική προστασία, με τους ισχυρισμούς αυτούς να επεκτείνονται τόσο στους θεσμούς της επιτροπείας και της αναδοχής ανηλίκων, όσο και στις δομές ημι-αυτόνομης διαβίωσης για ευάλωτους εφήβους και ασυνόδευτους ανηλικούς.

Παρόλα αυτά, προκύπτει εφαρμογή του θεσμού της αναδοχής σε μικρή κλίμακα, εξαιτίας της ελλιπούς ενημέρωσης του κοινού και της ύπαρξης πολλών κριτηρίων επιλεξιμότητας των ανηλίκων, κυρίως με γνώμονα την πιθανότητα μεταγενέστερης υιοθεσίας. Επίσης, υπάρχουν δομικά κενά στην πρακτική του θεσμού της αναδοχής, με υποστελεχωμένες υπηρεσίες στις περιφέρειες και μη κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να είναι τις περισσότερες φορές ανέφικτη η συστηματική υποστήριξη και καθοδήγηση των αναδόχων γονέων και η ουσιαστική εποπτεία της αναδοχής με στόχο μια

ομαλή μετάβαση όλων των εμπλεκόμενων πλευρών σε αυτή. Ακόμα, είναι φανερό πως ορισμένες φορές γίνεται προσπάθεια συνδρομής της βιολογικής οικογένειας, με στόχο την επανασύνδεση των μελών και την επιστροφή των ανηλίκων σε αυτές. Ωστόσο, η υποστελέχωση των κοινωνικών υπηρεσιών σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης επηρεάζει την επανασύνδεση των μελών της οικογένειας, μιας και η ουσιαστική πλαisiώση θα προκύψει από τις ταυτόχρονες και οργανωμένες κινήσεις των κοινωνικών υπηρεσιών των δήμων και των φορέων στέγασης.

Επομένως, για τους ανηλίκους που δεν κατέστη δυνατή η επιστροφή στη βιολογική οικογένεια ή δεν συνδέθηκαν με κάποια ανάδοχη οικογένεια, η παραμονή τους στα ιδρυματικά περιβάλλοντα είναι μακρόχρονη και πολλές φορές μέχρι και την ενηλικίωση.

Με την ενηλικίωση τους και την αναγκαστική αποχώρηση τους από τις δομές που μέχρι πρότινος φιλοξενούνταν, οι νέοι πλέον, πρέπει να μεταβούν στην ανεξαρτησία με έναν πιο απότομο τρόπο από ό,τι οι άλλοι συνομήλικοι τους, καθώς φέρουν ζητήματα συναισθηματικής προσαρμογής και φαινόμενα ιδρυματοποίησης, που αποτελούν τροχοπέδη για την ομαλή προσαρμογή τους και την ουσιαστική αυτονομία τους. Επιπλέον, έρχονται συχνά αντιμέτωποι με φαινόμενα στεγαστικού αποκλεισμού και έλλειψης στέγης, καθώς στην Ελλάδα, όπως ήδη αναφέρθηκε, οι κοινωνικές πολιτικές για τη στέγαση χαρακτηρίζονται υπολειμματικές, δίνοντας μεγάλη βαρύτητα στην οικογένεια, η οποία αποτελεί τον βασικό πάροχο πρόνοιας για τα μέλη της. Στην περίπτωση όμως των παιδιών που φιλοξενούνται σε δομές παιδικής προστασίας ή είναι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες, αυτή είτε απουσιάζει είτε αδυνατεί να εκπληρώσει τον ρόλο της ως φορέας υποστήριξης και πρόνοιας, συμβάλλοντας στην αποφυγή του στεγαστικού αποκλεισμού των ανηλίκων.

Οι νεαροί ενήλικες, προκειμένου να αποφύγουν την αστεγία, συνήθως επιστρέφουν στα οικογενειακά περιβάλλοντα από τα οποία αρχικά απομακρύνθηκαν, ακόμα και αν δεν έχουν λυθεί τα ζητήματα που οδήγησαν στην αρχική απομάκρυνση τους, γεγονός που ελοχεύει πολλούς κινδύνους και για τις δύο πλευρές. Ακόμα, δημιουργούν τις δικές τους οικογένειες σε σύντομο χρονικό από την αποχώρηση τους από το ίδρυμα διάστημα και αποκτούν δικά τους παιδιά, σε μια προσπάθεια καλλιέργειας του ανήκειν και εξασφάλισης στέγης, φαινόμενο που

είναι περισσότερο εμφανές στο γυναικείο φύλο. Επιπλέον, λαμβάνουν χρηματική υποστήριξη από τις στεγαστικές δομές από τις οποίες αποχώρησαν, εφόσον αυτό είναι εφικτό, ή και προσφορές σε είδος (π.χ. οικοσυσσκευές).

Επιπροσθέτως, αρκετοί είναι εκείνοι που αναζητούν μια οικία προς ενοικίαση και προσπαθούν να αυτονομηθούν πλήρως. Ωστόσο, η εν λόγω επιλογή κρύβει πιθανότατα και τις περισσότερες δυσκολίες, σε ένα γενικότερο πλαίσιο προβληματικής στην εύρεσης προσιτής κατοικίας με την αύξηση των ενοικίων και τον πολλαπλασιασμό των ακινήτων σε βραχυχρόνια μίσθωση. Οι νέοι αντιμετωπίζουν προβλήματα στο στάδιο της αναζήτησης σπιτιού, με τους ιδιοκτήτες να τους αντιμετωπίζουν με φόβο και καχυποψία, μόλις αποκαλύψουν την προηγούμενη κατοικία τους και το οικογενειακό τους υπόβαθρο, ενώ προϋπόθεση για την ενοικίαση κατοικίας είναι η εύρεση εργασίας που να προσφέρει απολαβές τέτοιες, ώστε να ανταποκριθούν στις αυξημένες σε κόστος ανάγκες της σύγχρονης πραγματικότητας.

Για τους ασυνόδευτους ανηλίκους τα πράγματα είναι περίπου τα ίδια, αφού με την ενηλικίωσή τους χάνουν πολλά από τα προνόμια ενός προστατευτικού πλαισίου, συμπεριλαμβανομένων των επιτρόπων τους, των υπηρεσιών υποστήριξης και ορισμένες φορές την πρόσβαση σε στέγαση και εκπαίδευση. Με την ενηλικίωση έχουν ως στεγαστική επιλογή την επιστροφή σε κάποιο καταυλισμό ή την παράταση της διαμονής στα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων για εκπαιδευτικούς ή ιατρικούς λόγους. Η κατάσταση είναι πιο ζοφερή για τους ενήλικες πρώην ασυνόδευτους ανηλίκους, που έχουν λάβει προσφυγικό καθεστώς. Η αναζήτηση εργασίας και προσιτής κατοικίας για αυτονόμηση, εξαιτίας πολιτισμικών παραγόντων, όπως γίνεται αντιληπτό, είναι ακόμα πιο δύσκολη από ότι για τον γηγενή πληθυσμό που αποχωρεί από ιδρυματικού τύπου περιβάλλοντα, ενώ καταγράφεται ένα πρόγραμμα ημι – αυτόνομης διαβίωσης από ΜΚΟ για την στέγαση αναγνωρισμένων ασυνόδευτων ανηλίκων που ενηλικιώθηκαν.

Προτάσεις

Από όλα όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως γίνεται αντιληπτό, πως το σύστημα παιδικής προστασίας στην Ελλάδα παρουσιάζει πολλά κενά και η αποτύπωση των θεσμικών ελλείψεων

καθιστά αναγκαία την λήψη των αναγκαίων μέτρων προκειμένου όλα τα παιδιά να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους, όπως αυτά θεσπίζονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Αρχικά, ένα σημαντικό ζήτημα που αναδείχτηκε από την παρούσα διπλωματική είναι η απουσία δομών άμεσης τοποθέτησης των ανηλίκων που απομακρύνονται από τα οικογενειακά τους περιβάλλοντα, ώστε να αποφεύγεται η παραμονή τους σε κάποια νοσοκομειακή μονάδα και να εξετάζονται όλες οι πιθανές λύσεις πριν την τοποθέτηση σε κάποια κλειστού τύπου δομή φιλοξενίας. Η δημιουργία τέτοιων δομών, κρίνεται αναγκαία, καθώς θα επιτρέπει την ύπαρξη μιας ολοκληρωμένης εκτίμησης της κατάστασης και των αναγκών κάθε παιδιού. Σε αυτές τις δομές θα μπορούν να δρομολογούνται οι αναγκαίες ιατρικές και ψυχολογικές εξετάσεις, να παρέχεται ψυχολογική υποστήριξη και να πραγματοποιείται η ενημέρωση των ανηλίκων για την τρέχουσα κατάσταση και τις διαθέσιμες επιλογές, πάντα με γνώμονα την ηλικία και την ωριμότητα τους.

Προκειμένου η τοποθέτηση παιδιών σε ιδρύματα να αποτελεί έσχατη λύση, αλλά και για τον περιορισμό στο ελάχιστο της διάρκειας παραμονής των παιδιών σε αυτά, αναγκαία είναι η ενίσχυση του θεσμού της αναδοχής. Προτείνεται η άμεση τοποθέτηση παιδιών σε ανάδοχες οικογένειες, χωρίς να απαιτείται η προηγούμενη εισαγωγή τους σε ιδρύματα. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ιδιαίτερως σημαντική είναι η ενίσχυση των κοινωνικών υπηρεσιών της τοπικής αυτοδιοίκησης σε ανθρώπινο δυναμικό για τον σκοπό αυτό, ώστε να πλαισιώνονται με κατάλληλο τρόπο οι ανάδοχοι, οι ανήλικοι και πιθανότατα και οι βιολογικοί γονείς, εφόσον το παιδί διατηρεί επικοινωνία μαζί τους.

Ωστόσο, στην περίπτωση τοποθέτησης ανηλίκων σε ιδρυματικού τύπου περιβάλλοντα, αρχικά, θα ήταν σημαντική, δεδομένης της απουσίας προδιαγραφών για τη λειτουργία των δομών φιλοξενίας ανηλίκων, η θέσπιση και υιοθέτηση ορισμένων ελάχιστων προδιαγραφών τόσο για τις ιδιωτικές όσο και για τις δημόσιες δομές, όπως ενδεικτικά τη διασφάλιση επαρκούς και κατάλληλου προσωπικού, την ενίσχυση της επικοινωνίας των παιδιών με την φυσική οικογένεια, τη δημιουργία δεσμών με την κοινότητα και την διασφάλιση της ιδιωτικής ζωής των ανηλίκων.

Πιο συγκεκριμένα, κρίνεται αναγκαία η αριθμητική στελέχωση και η αναλογία παιδιών-προσωπικού, βάσει του αριθμού, της ηλικίας και του προφίλ των φιλοξενούμενων παιδιών αλλά και τη σταθερή απασχόληση επαγγελματιών που εργάζονται με παιδιά, μιας και αυτό συνεπάγεται την ανάπτυξη προσωπικών και συναισθηματικών δεσμών. Ακόμα, θα ήταν χρήσιμη η παροχή ειδικής κατάρτισης και επιμόρφωσης στο προσωπικό, κυρίως του ανειδίκευτου, που ασχολείται με τη φροντίδα των παιδιών, αναφορικά με θέματα που άπτονται της διαχείρισης των παιδιών (π.χ διαχείριση κρίσεων).

Αναφορικά με την επικοινωνία των παιδιών με τη βιολογική οικογένεια, θα πρέπει να παρέχονται τα μέσα και η ειδική εκπαίδευση στο προσωπικό για την ανάπτυξη κατάλληλης συνεργασίας με τους γονείς των φιλοξενούμενων παιδιών, με στόχο την αποκατάσταση της σχέσης και την επιστροφή των ανηλίκων στα οικογενειακά περιβάλλοντα τους.

Ακόμα, για τη δημιουργία δεσμών με την κοινότητα προτείνεται η δικτύωση και συνεργασία κάθε ιδρύματος με υπηρεσίες και τοπικούς φορείς (π.χ. ιατροπαιδαγωγικά κέντρα, κοινωνικές υπηρεσίες, άλλες δημοτικές υπηρεσίες, χώρους πολιτισμού) και η μέγιστη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων και υπηρεσιών της κοινότητας για την κάλυψη των εκπαιδευτικών ή των ψυχαγωγικών αναγκών των φιλοξενούμενων παιδιών.

Επιπροσθέτως, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, πολλές φορές λαμβάνει χώρα η αντιδεοντολογική προβολή ή χρήση της εικόνας των ανηλίκων, για επικοινωνιακούς σκοπούς. Η αποφυγή πρακτικών που θίγουν την ιδιωτική ζωή των παιδιών θα πρέπει να μνημονεύεται ρητά, ακόμα και σε περιπτώσεις, όπου δραστηριότητες των ιδρυμάτων προβάλλονται με στόχο την οικονομική ενίσχυσή τους και να αποφεύγεται ο στιγματισμός και η δημόσια προβολή τους.

Τέλος, με στόχο την αποφυγή φαινομένων στεγαστικού αποκλεισμού, θεωρείται σημαντική η μέριμνα για την υποστήριξη των ανηλίκων που εξέρχονται από δομές παιδικής προστασίας κλειστού τύπου, εξαιτίας της ενηλικίωσής τους. Η ενίσχυση των νεαρών ενηλίκων, κατά την γεμάτη προκλήσεις μετάβαση από το ίδρυμα στην αυτονομία, πιθανότατα να τους εξασφαλίσει τη δυνατότητα μιας ανεξάρτητης ζωής. Κατά την περίοδο αυτή, θα ήταν σημαντικό να προσφέρεται εκπαίδευση, επαγγελματικός προσανατολισμός και βοήθεια στην αναζήτηση

εργασίας. Ωστόσο, αναφορικά με την αποφυγή στεγαστικών ζητημάτων για τους ενήλικες, προτείνεται η δημιουργία προγραμμάτων ημι – αυτόνομης διαβίωσης, με στόχο την ομαλή προσαρμογή τους. Ενώ για τους ωφελούμενους εκείνους που παραμένουν και μετά την ενηλικίωση στις δομές (π.χ. λόγω παράτασης της εκπαιδευτικής διαδικασίας), προτείνεται η δημιουργία ξεχωριστών χώρων εντός των ιδρυμάτων με διαφορετικό κανονισμό λειτουργίας και ξεκάθαρο διαχωρισμό τους από τους ανήλικους φιλοξενούμενους,.

Σχετικά με την ευαίσθητη πληθυσμιακή ομάδα των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων, είναι απαραίτητες οι αλλαγές αναφορικά με τη στέγαση τους. Προτείνεται η δημιουργία περισσότερων Κέντρων Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, για την αποφυγή της παραμονής των ανηλίκων ακόμα και για ολόκληρους μήνες στις ασφαλείς ζώνες των καταυλισμών, με στόχο την ουσιαστική προσπάθεια ενταξιακής πολιτικής. Ακόμα, θα ήταν σημαντικό να εφαρμοστούν τα ίδια που αναφέρθηκαν για τις δομές παιδικής προστασίας των ευάλωτων ανηλίκων που στερούνται οικογενειακής υποστήριξης, αναφορικά με την αναλογία επαγγελματιών – παιδιών αλλά και της κατάλληλης εκπαίδευσης του προσωπικού σε ευαίσθητα ζητήματα (π.χ. διαπολιτισμικότητας ή διαχείρισης κρίσεων).

Επίσης, σημαντικό θα ήταν να ενισχυθεί ο θεσμός της αναδοχής για τους ασυνόδευτους ανηλίκους και η κατάλληλη εκπαίδευση των αναδόχων αλλά και να συντελεστούν δομικές αλλαγές σχετικά με το θεσμό της επιτροπείας. Κρίνεται απαραίτητη, η μείωση του αριθμού των ανηλίκων που αντιστοιχούν σε κάθε εντεταλμένο επιτροπείας, με στόχο την ουσιαστικότερη και καλύτερης ποιότητας υποστήριξη των παιδιών. Τέλος, θεωρείται επιβεβλημένος ο ορισμός εντεταλμένων επιτροπείας καθολικά στους ασυνόδευτους ανηλίκους, έχοντας ως βασική αρχή το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών.

Η αναγωγή σε υψίστης σημασίας προτεραιότητα του υπέρτερου συμφέροντος του παιδιού και η υποχρέωση κάθε κράτους να διασφαλίζει την προστασία και φροντίδα της παιδικής ηλικίας αντανακλά τη σημαντικότητα του συστήματος παιδικής προστασίας και την επιτακτική ανάγκη για άμεσες τροποποιήσεις. Η στέγαση αποτελεί αναφαίρετο κοινωνικό δικαίωμα, το οποίο κατοχυρώνεται ρητά και πρέπει να διεκδικείται από όλους τους πολίτες,

είναι επομένως απαραίτητο να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα για την εξάλειψη φαινομένων στεγαστικής επισφάλειας στα άτομα που εξέρχονται από το σύστημα.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Δημητροπούλου, Γ., & Παπαγεωργίου, Ι. (2008). Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα. Αθήνα. Ανακτήθηκε από: http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/UAM_survey.pdf. Πρόσβαση στις, 26(7), 2017.
- Δημουλάς, Κ. και Κουζής, Γ.,(επιμ.), Κρίση και Κοινωνική Πολιτική: Αδιέξοδα και Λύσεις, Αθήνα: Τόπος, σελ, 173-192.
- Κουραχάνης, Ν., 2017. *Κοινωνικές πολιτικές στέγασης: Η Ελληνική υπολειμματική προσέγγιση*. Αθήνα(Αττική): ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ.
- Κουραχάνης, Ν. (2019). *Πολιτικές στέγασης προσφύγων: Προς την κοινωνική ενσωμάτωση ή την προνοιακή εξάρτηση*; Τόπος.
- Κυριαζή, Ν. (2011). *Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Πεδίο.
- Κυρίτση, Ε. (2021). Παιδική Προστασία, Κρατική Μέριμνα και Κοινωνία Πολιτών. Συνεργάτες ή Ανταγωνιστές.
- Λεμπέσης, Κ., & Τούντα, Γ. (2021). Χριστόπουλος, Δ.(2020) Αν το Προσφυγικό ήταν Πρόβλημα, θα είχε Λύση, Αθήνα: Πόλις. *Κοινωνική Πολιτική*, 14, 166-167.
<https://doi.org/10.12681/sp.29085>
- Μουσούρου, Λ. (2005). Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπαλτσιώτη, Β., & Φαρμακοπούλου, Ι. (2023). Διερεύνηση εφαρμογής του Ν. 4538/2018 για τον θεσμό της αναδοχής στα Πλαίσια Παιδικής Προστασίας. *Κοινωνική Εργασία*. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, 37(3), 1-24.

- Νικολαΐδης, Γ. (2021). Το θαυματοποιημένο παιδί, η προστασία του, η αναδοχή και η τεκνοθεσία. Υιοθεσία και Αναδοχή σήμερα. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Διαθέσιμο στο: https://www.pde.gov.gr/gr/images/yiothesia_anadoxi_full.pdf
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. Α. (2020). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας: συνεντεύξεις και συνεντεύξεις μέσω διαδικτύου. *The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 15(2), 24. <https://doi.org/10.12681/jode.20634>
- Πυργιωτάκης, Ι. Ε., & Συμεού, Λ. (2016). Η ποιοτική έρευνα και η επιστημονική αξία της παραγόμενης γνώσης στις Κοινωνικές και στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες. Στο Ι. Ε. Πυργιωτάκης & Χ. Θεοφιλίδης. (Επιμ.), *Ερευνητική μεθοδολογία στις κοινωνικές επιστήμες και στην εκπαίδευση. Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη* (σ.σ.. 211-224). Πεδίο.
https://www.researchgate.net/publication/303407067_E_poiotike_ereuna_kai_e_epistemonike_axia_tes_paragomenes_gnoses_stis_Koinonikes_kai_stis_Anthropistikes_Epistemes_Qualitative_research_and_the_scientific_value_of_produced_knowledge_in_Social_Science
- Ρίζες, Α. Κ. Ε. Κ. (2015). ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΚΛΕΙΣΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 2014. Διαθέσιμο στο: <https://www.roots-research-center.gr/wp-content/uploads/2019/05/MAPPING-INSTITUTIONAL-CARE-IN-GREECE-2014-FINAL.pdf>
- Σαράντου, Ε., & Θεοδωροπούλου, Α. (2019). ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΕΘΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ: ΕΛΛΑΔΑ. Διαθέσιμο στο: https://rosalux.gr/wp-content/uploads/2021/02/national_greece_gr_final_1211web.pdf
- Συνήγορος του Πολίτη (2015). ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΕ ΙΔΡΥΜΑΤΑ: Διαπιστώσεις και Προτάσεις του Συνηγόρου για την λειτουργία των ιδρυμάτων

παιδικής προστασίας. Ειδική Έκθεση. Διαθέσιμο στο:

<https://old.synigoros.gr/resources/docs/575568.pdf>

Συνήγορος του Πολίτη (2020). Από το ίδρυμα στην κοινότητα: εναλλακτική φροντίδα ευάλωτων παιδιών και υποστήριξη οικογενειών. Ειδική Έκθεση. Διαθέσιμο στο: <https://old.synigoros.gr/resources/eidikh-ekthesh-prostasia-eyalwtwn-paidiwn.pdf>

Ξενόγλωσση

Ainsworth, F., & Thoburn, J. (2014). An exploration of the differential usage of residential childcare across national boundaries. *International Journal of Social Welfare*, 23(1), 16-24. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12025>

Anderson, I., Kemp, P. and Quilgars, D. (1993) Single homeless people. London: HMSO

Bagavos, C., & Kourachanis, N. (2021). Civil society organizations and labour market integration for refugees and asylum seekers in Greece. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(5), 886–896. <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00333-x>

Berens, A. E., & Nelson, C. A. (2015). The science of early adversity: is there a role for large institutions in the care of vulnerable children?. *The Lancet*, 386(9991), 388-398. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)61131-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(14)61131-4)

Browne, K. (2009). *The risk of harm to young children in institutional care*. London: Save the Children.

Castles, F. G. (1994). THE WAGE EARNERS' WELFARE STATE REVISITED: REFURBISHING THE ESTABLISHED MODEL OF AUSTRALIAN SOCIAL PROTECTION, 1983–93. *Australian Journal of Social Issues*, 29(2), 120-145.

- Clair, A., Reeves, A., McKee, M., & Stuckler, D. (2019). Constructing a housing precariousness measure for Europe. *Journal of European Social Policy*, 29(1), 13-28.
<https://doi.org/10.1177/0958928718768334>
- Dragkouli-Kyriakoglou, M., (2018). The ongoing role of family in the provision of housing in Greece during the Greek crisis. *Critical housing analysis*, 5(2), 35-45.
<https://doi.org/10.13060/23362839.2018.5.2.441>
- Eurochild (2022). *Greece should reform and enhance child protection system to prioritize individual needs of every child. Eurochild position paper on developments for children in alternative care in Europe. Position paper.* Διαθέσιμο στο:
<https://eurochild.org/uploads/2022/10/Greece-should-reform-and-enhance-child-protection-system-to-prioritise-individual-needs-of-every-child.pdf>
- European Association of Service providers for Persons with Disabilities (EASPD), 2021. *DI Greece: Technical Support on deinstitutionalization (DI) in Greece.* Διαθέσιμο στο:
<https://easpd.eu/project-detail/di-greece-technical-support-on-deinstitutionalisation-di-process-in-greece/>
- FEANTSA, 2021. *17 Practices to help end 17 Youth Homelessness in Europe.* Διαθέσιμο στο:
https://www.feantsa.org/public/user/Resources/reports/2021/bestpractices_youthhomelessness_2.pdf
- Ferrera, M. (1996). The 'Southern model' of welfare in social Europe. *Journal of European social policy*, 6(1), 17-37. <https://doi.org/10.1177/095892879600600102>
- Frimpong-Manso, K. (2021). Funding orphanages on donations and gifts: Implications for orphans in Ghana. *New Ideas in Psychology*, 60, 100835.
<https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2020.100835>
- Gerard, A., & Weber, L. (2019). 'Humanitarian borderwork': Identifying tensions between humanitarianism and securitization for government contracted NGOs working with

- adult and unaccompanied minor asylum seekers in Australia. *Theoretical Criminology*, 23(2), 266-285. <https://doi.org/10.1177/1362480618819814>
- Gerontaki, N., Rizopoulou, L., & Bolovina, M. L. (2024). 'Disabled children will now be on the street as soon as they turn 18': reclaiming advocacy, social rights and social work's visibility in the public debate. *Critical and Radical Social Work*, 12(4), 575-584.
- Gunawardena, N., & Stich, C. (2021). Interventions for young people aging out of the child welfare system: A systematic literature review. *Children and Youth Services Review*, 127, 106076. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106076>
- Haly, M. K. (2010). Neoliberalism and child protection: A deadly mix. *Labour History: A Journal of Labour and Social History*, (98), 121-141.
- Hyndman, J. (2000). *Managing displacement: Refugees and the politics of humanitarianism* (Vol. 16). U of Minnesota Press.
- Ismyrlis, V. (2019). Emerging adulthood's characteristics in Greece in the face of economic adversity. *Educational Journal of the University of Patras UNESCO Chair*. <https://doi.org/10.26220/une.3113>
- Julian, M. M., & McCall, R. B. (2011). The development of children within alternative residential care environments. *International Journal of Child & Family Welfare*, 14(3-4), 119-147.
- Katz, C., & Maguire-Jack, K. (2022). Communities' Essential Role in Protecting Children from Maltreatment. In *Neighborhoods, communities and child maltreatment: A global perspective* (pp. 1-7). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-93096-7_1
- Kourachanis, N. (2017). Homelessness policies in crisis Greece: The case of the housing and reintegration program. *European Journal of Homelessness _ Volume*, 11(1).

- Kourachanis, N. (2021). Housing and social policies for unaccompanied refugee minors in Greece. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 19(4), 587-600.
- Kourachanis, N. (2023). Greece's (Un) competitive Capitalism and the Economic Crisis: Critical Thoughts Under the Lens of Social Policy: Greece's (un) Competitive Capitalism and the Economic Crisis How the Memoranda Changed Society, Politics and the Economy, by Spyros Sakellaropoulos, Palgrave Macmillan, 2019€ 58.84, Switzerland, ISBN 978-3-030-14319-0.
- Lionetti, F., Pastore, M., & Barone, L. (2015). Attachment in institutionalized children: A review and meta-analysis. *Child abuse & neglect*, 42, 135-145.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.02.013>
- Maloutas, T. (2008). Housing models and family strategies in Greece. *Housing Theory and Society*. Διαθέσιμο στο:
https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/44114660/maloutastextPreProof-libre.pdf?1458974112=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3D2008_Housing_models_and_family_strategi.pdf&Expires=1721751849&Signature=ajHzM7lYzGIVTMA06xfVw-K0CCYfgG9iRI9Vt4KH4A6ju210vuBhGHO-cZn17-gROjRxvWAFveAJ0lxedrCg25Gb~JhvQGDnUbPuGm0k9-B7nY0KeECMKndr5qLkfJUJhcD~YZORfztdlCCgD1nBSGijpfHrarYLZm4-RV3Qdkx0ZYyIcP2XkhYhzQSG-vGOMWy8YZeKd4OdKv6pt~4a7yMFfYTX9X9TKHPvhqHn6URHWXfHTdE1QcP5cjPYWTHNgeye5VW9lzk~sny-l-1py4J7fHMGXTSIMLI0z35GlqKGdVscFICEE~FhSGG5jawkKAqTj7W~2G-qd7zqMT2A_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA
- Marwell, N. P., & Calabrese, T. (2015). A deficit model of collaborative governance: Government–nonprofit fiscal relations in the provision of child welfare services. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 25(4), 1031-1058.
<https://doi.org/10.1093/jopart/muu047>

- Mountz, A. (2011). The enforcement archipelago: Detention, haunting, and asylum on islands. *Political Geography*, 30(3), 118-128.
<https://doi.org/10.1177/0309132512460903>
- Muchacha, M., Dziro, C., & Mtetwa, E. (2016). The implications of neoliberalism for the care of orphans in Zimbabwe: Challenges and opportunities for social work practice. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 28(2), 84-93.
- Muller, K. S., van Rensburg, M. S. J., & Makobe, M. K. (2003). The experience of successful transition from a children's home to independent living. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 39(3). <https://doi.org/10.15270/39-3-357>
- Mylonakou-Keke, I., Alevizos, S., Salichos, P., Konstantopoulou, F., & Grosdani, C. (2016). Child Protection and Residential care in Greece: An illuminative case study. *Residential Child and Youth Care in a Developing World*, 215-232.
- Pallister-Wilkins, P. (2020). Hotspots and the geographies of humanitarianism. *Environment and planning D: society and space*, 38(6), 991-1008.
- Papadopoulos, T., & Roumpakis, A. (2013). Familistic welfare capitalism in crisis: social reproduction and anti-social policy in Greece. *Journal of international and comparative social policy*, 29(3), 204-224. <https://doi.org/10.1080/21699763.2013.863736>
- Petmesidou, M. (1996). Social protection in Greece: A brief glimpse of a welfare state. *Social Policy & Administration*, 30(4), 324-347.
- Royse, D., & Griffiths, A. (2020). CHILD PROTECTION.
- Siatitsa, D., Maloutas, T., & Balampanidis, D. (2020). Access to Housing and Social Inclusion in a Post-Crisis Era: Contextualizing Recent Trends in the City of Athens. *Social Inclusion*, 8(3), 5-15. <https://doi.org/10.17645/si.v8i3.2778>

- Sulimani-Aidan, Y., & Melkman, E. (2018). Risk and resilience in the transition to adulthood from the point of view of care leavers and caseworkers. *Children and Youth Services Review*, 88, 135-140.
- Tamutienė, I. (2019). Non-governmental childcare centres in a Neoliberal environment: the case of Lithuania. *Baltic journal of law & politics*, 12(1), 62-86.
- Tsovili, T. D., & Voutira, E. (2004). Asylum seeking single women, women head of families and separated children: Reception practices in Greece. *United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)*.
- UNICEF, (2022). *THE CHILD GUARANTEE: BREAKING THE CYCLE OF DISADVANTAGE*. PHASE III OF THE PREPARATORY ACTION FOR A CHILD GUARANTEE. Διαθέσιμο στο:
<https://www.unicef.org/eca/media/21556/file/Programmatic%20Update%20April%202022.pdf>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (1951). *Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees*. <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>